

26.657

*Documente Istorice
Maramuresene*

publicate de
Ing. ARTUR KOMAN

Vişeu de jos, 1937.

Tip. Horovitz, Vişeu de sus

34

26657

Bibl. Universitara Sibiu

U07612 1160

942/K70

4

Documente Istorice Maramureșene

publicate de
Ing. ARTUR KOMAN

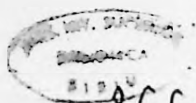
UNIVERSITATEA „LUCIAN BLAGA”
— SIBIU —
INVENTARIAT 1985

20 NOE 1985

Tipogr. M. HOROVITZ, Vișeu de sus

BIBL. N. 1001, DE INV. SUPERIOR SIBIU
INV. Nr. 68774 1979

Toate drepturile rezervate.

26657

*Pentru dragostea și prietenia față de noi
maramureșenii, închin această lucrare*

D-lui GEORGE NEDICI

*consilier la Înalta Curte de Casație și prof. univ.
la Politehnică.*

A. K.

Documente istorice maramureșene

În lăsamântul tatălui meu, decedat la 28. I. 1918, am găsit câteva scrisori originale, cari au valoarea documentelor istorice.

Cine va scrie istoria pragmatică, susținută cu documente, a românilor din Maramureș, despre epoca de la revoluția ungară din 1848 până la izbucnirea războiului mondial, — cred că, se va putea folosi de scrisorile publicate de mine. În aceste scrisori se oglindește ~~mint~~ ^{min}țul și cugetul adevărat național al epocii și nu în cărțile editate sub regimul ungar, când n'a fost posibil a-ți exprima — fără pericol material — sentimentele românești. Și cine nu știe, că Maramureșul e un ținut din cele mai sărace cel mai sărac ?!

Reverendissimul Domn cândva fost Tit. Bud. vicariul Maramureșului, a scris — cu concursul comitetului — istoria asociațiunei cu titlul «Analele asociațiunei pentru cultura Poporului Român din Maramureș 1860-1905», unde toate procesele verbale a ședințelor, în mod chronologic le-a înșirat fără comentariu și critică.

Modul de gândire și grija ce a avut-o pentru viitorul poporului Român din Maramureș cele două-trei generații trecute, numai din

scrisori intime cari s'au scris pentru unii și nu pentru publicul mare se poate vedea clar și a se judeca. E drept că în sensul acesta a vorbit d-l. Dr Ioan Mihalyi în adunarea generală a asociațiunei, ținută la 15. Martie 1875. Fără frică și cu judecată limpede a spus; «E lucru dureros a vedea o mulțime de Români pierzând terenul de sub picioarele lor, pierzând țarina cea sacră ce i-a servit de refugiu în contra inamicilor externi. S'a zis cu mult adevăr, că nu numai la pericol să fim îngrijorați, fiindcă pacea e și mai periculoasă. Noi, cari am apărat moșiile noastre în decurs de 17 secole chiar acum suntem amenințați a le pierde în timp de pace, acum când comerțul și industria sunt pe calea dezvoltării». Iar mai departe spune: «A sosit timpul suprem când trebuie să ne ocupăm de noi înșine și să fim pătrunși de aceia ca numai o educație națională poate să șteargă despre fața noastră urmările rușinoase ale trecutului, dacă vom crește pentru patria comună, pentru biserica și națiunea română, Români culți, învățați, Români liberi și virtuoși». ¹⁾

Din vorbirea aceasta, foarte frumoasă — clasică — din care numai două fragmente am citat, din cărțile ce s'au scris și din scrisori aci publicate, se dovedește că acuzele ce se aud în contra muramureșenilor nu sunt întemeiate.

1) Vezi „Anălele asociațiunei” pag. 38 și 39.

Generațiile cele de înaintea războiului mondial, ce a fost posibil au făcut și activitatea lor nu se poate judeca după faptele câtorva vânători de noroc, cari ori și când au fost și sunt și astăzi. Curentul național care astăzi puternic clocotește aproape pe tot globul pământului incontestabil a fost, pentru că documente și fapte îl dovedesc.

Îmi țin de datorința morală a publica aceste documente și încă altele și prin aceasta a întregi datele ce se găsesc în analele asociațiunei, pentru că eu și fratele meu am beneficiat de convictul asociațiunei și pentru că prezentul totdeauna e rezultatul trecutului.

1

Scrisoarea publicată mai jos, a scris-o d-l. Petru Mihalyi, notarul asociațiunei pentru cultura Poporului Român din Maramureș, către Reverendisime d-l. Preot Basiliu Mihalka, protopopul tractului Vișău.

Prereverite Domnule Protopope !

Sub No. 13 a comitetului dirigente întreaba preparandiei romane de în ședința iei în 3 la Septembrie 1861 ținută, Domni Judi primari și subjudi dein cercurile romane a Comitatului fure rugați ca împreună cu respectivi protopopi cercuari călătorind dein sat

în sat să provoace pe poporul ca să confe-reze după putere, la înmulțirea fondului preparandială, fie în materiale — ce e mai ușor poporului — fie în soluțiune banare, și ofertele aceste să se înscrie pe arcu¹⁾ de subscriere care pentru toate comune de tilin s'a alăturat la acea provocare.

După ce însă dein pricina schimbărei fă-cută în ordinea ocărmurei la fine anului trecut, uni Domni Judi a o părăsât deregatoria lor înainte de ar fi putut mijloci trimiterea arcurilor¹⁾ de subscriere în mânele respective și acuma comitetul nu știe ce effect a-vure provocarea făcută cătră popor, după ce edificările făcând, se cere cunoașterea ca-pitalului fonduar drept acea.

În urma determinării comitetului Frăția Ta, iești rugat: Ca în interesul cauzei astei sancte și națională a institutului nostru să inspecțești și să recerci unde sunt arcurile de subscriere trimise sub numărul de sus și reafându-le de vei observa că toate comu-nele dein Tractului Frății Tale a luat parte la conferire, să le trimiți la Ioan I Iurca, vice-președintele a comitetului, — însă de se va afla că unele comune nu s'a provocat la subscriere, să nu'ți cruți osteneala și să îndemni poporul, ca să confereze, după putere, la fondul institutului.

În tot cazul, arcurile de subscriere să

1) coale.

se transmite în decurs de 30 zile la mânele viceprezedintelui, ca cunoscândusa effectul subscrierilor să se poată întreprinde pasurile întrebuintioase spre încassarea offerțelor în bani precum preluarea materialelor conferate.

În fine ieșiți poftit cu respectivi dein tract la ședința comitetului în a doua zi a târgului de St. Ilie la Sighet ținând.

Dein ședința Comitetului dirigente în 10 Iunie 1862 ținuta.

Petru Mihalyi m. p.

notar

Prereverit Domn Protopop Basiliu Mihalka.

2

Scrisoarea publicată mai jos a scris-o D-nul Petru Mihalyi, notarul asociațiunei pentru cultura Poporului Român din Maramureș către Reverendisimul Domn Preot Basiliu Mihalka, protopopul tractului Vișău.

Mult Onorate Domnule Protopop !

Cultura unui popor fiind treapta, pe carele dînsul înaintează a ocupa sfera meritată în viața socială precum politică, poate să aducă legi pentru egal îndreptățirea românului cu celelalte naționalități dar dacă nu vom posseda calitatea înțelesuală recerută, nu vom putea câștiga influența politică, care

după atâția secoli sărmanului Român i-s'ar cuveni.

Cultura poporului fiind și recerînța ne-amănată a timpului cu inima dureroasa trebuie a mărturisi și părerea de rău pentru indiferentismului care o poartă o parte a inteligenței noastre bisericească și civilă pentru preparandia din Sighet.

Membrii conferinței în al 12-lea l. c. ținută cu mare neplăcere înțelesesă, cum ca unii Domnii Protopopi nici până în ziua de astiz nu fură în stare de a putea îndeplini incasa — fiecare în tractu' său — acea suma, care din cauza acoperirii speselor preparandiei în o conferința în Calinești prin frații și connaționali, pe frați și connaționali s'au eiectat.

Până din contra din partea unor persoane sau făcut escepțiuni pentru ce nu fură și dînși chemați la conferința, și că cu ce drept poate conferința a eiecta bani pe dânșii cari nu fură da față.

M. O. Domnia Ta din conferința sus atinsă ești încă odată provocat și prin subscrisul frățește rugat să aibi bunătate suma în Calinești prima dată pentru spesele preparandiei eiectată, cu cât încă ești în restanța, din Tractul Domnii Tale a o incassa — și de cumva se vor afla persoane a căror inima s'ar fi despoiet de sentimentul nobil de a jerffi ceva pentru cauzele bunului comun și oarii competența lor a o solvi nici de cum nu

ar voi, se'i poftescă denegarea asta a lor în scris a o declara, ca să putem cunoaște indivizii pe acărora porțiune nu putem ținea seamă. Declarațiunile aceste apoi vei binevoi Conferinței prima data ținendei a o sustene, iar bani în capăt ești rugat în restimp de 30 zile la mâna Pr. O. D. Vicari a o trimete, ca nu cumva din lipsa banilor învățământul să se intrerumpă.

În fine ești rugat inteligenței române din tractu m. o. Domniei Tale încă odată a face cunoscut ca și până atunci până când statutele întărite ni se vor retrimete când apoi în înțelesul acelora vom putea proceda, la toate târgurile marcale de la Sighet în ziua l-a după amiazi la oarele 4 să va ținea conferința în localitatea preparandiei, la care cu toți acu pe totdeauna se invita, și în acelea a lua parte din interesul cauzei comune, să provoacă.

Data din conferința în 12-lea Decembrie
1864 în Sighet ținuta

prin
Petru Mihalyi
notarul conferinței

3

Scrisoarea publicată mai jos e scrisă de D-l profesor Ioan Busița către Reverendissimul Domn preot Basiliu Mihalka, protopopul tractului Vișău în Vișeu-ul de sus.

Pre Reverite Domnule Protopop !
Ma grăbesc a va face cunoscută decizi-

unea Ședinței comitetului dirigente din 14 Ian. a. c. lată estrasul :

1) Să se trimită în estras statutele, suma speselor întreținerii preparandilor, și coalele de colectă la Protopopi români a diecesei Gherlei la Satu mare și Ugocia.

2) Să conrede Prf. preparandial de a scrie Domnilor Protopopi comitateu și români termenul trimiterei și adunarii Preparandilor pe Dumineca după Botez.

3) Să se provoace D. Protopopi marmafieni, ca unde nu s'a făcut coapte în sate pentru Preparandia, în acele comune eșind în fața locului se efeptuieze subscripțiunea ofertelor și încasarea lor.

4) D-ul vicar i se conrede ca cu Inginerul Mieronimi, să încheie contractul cu petrari și spre subscriere și legalizare s'ăi trimită D-ului Președinte.

Eu-mi fac placuta datorința în relațiunea cu punctu 2.

Pre Reverite Domnule Protopop !

În zilele aceste avui onoare a cunoaște ba a saluta în cortilul preparandial un preot român din tractul Domniei Voastre fiind însă ca onoarea aceia, au dat însă spre o cleve-tire scandaloasă, scornita din inima unui reu-tăcios, mă nazuesc ai descrie toată decurje-reă; Iată o :

Unu cineva bate la ușa-mi din dreapta, eu deschid ușa să văd cinei ?

Cineva : Zărva tartják eszt az ajtot, ho-
va let a fiatal úr inen mert én mindig ide
szoktam szálni ! ¹⁾

Eu : Nem tudom úram ki lakott itten,
mert jelenleg én vagyok itten mint román
képezdei tanár, és e szerint ezen épület már
elérte rendeltetését, hanem tessék bejönni és
helyet foglalni, kihez van szerencsém ? ²⁾

Cineva : Én a petrovai lelkész vagyok. ³⁾

Eu : Preot român ?! mă bucur, placa a
sedei, da cum de ne alognezi într-o limbă
streină, când ști ca sunt român ! Fara nu
face nimic D-nule, ne vom cunoaște, în pa-
tria asta în limba ungară să conțeleg toți
necunoscuții.

Preotul din Petrova : Așa e Domnule meu,
sperând că ne vom cunoaște mă recomand
ma grabesc la cuatir. Adio !!!

După câteva zile într'un soareu la D. N.
un român N. face alocațiunea urmatoare :
Tudjátok mit barátaim ! Megcsalatkoztuk a
Preparandiával, találjátok a Prep. tanító mi-
lyen nyilatkozatot adott a Petrovai lelkésznek ?!
hogy meri őtet szóllítani azon a megvetett
magyar nyelven ? megvalom román voltam

1) Ușa asta o țin închisă, ce s'a făcut de aici Domnul
cel tânăr, pentru că eu totdeauna aci descălesc.

2) Nu știu Domnul meu cine a locuit aci, pentru că în
prezent eu sunt aci ca profesor la școala normală română.
prin urmare clădirea aceasta a ajuns la destinația, vă rog ve-
niți în lăuntru și ocupați loc ; la cine am onoare ?

3) Eu sunt preotul din Petrova.

de már magyar vagyok, aláírtam a Prep. szá-
mára 1 frtot, de már egy fillért sem adok
ilyen a mulyan aki ad és a. t.¹⁾). . .

Asta eu descriu Domnul meu nu doară
ca să'm tem de pierderea grației unor ma-
giari, în anțaia oara până acuma avui oca-
ziune ami descoperi și recita credeul politic,
și cari le au și primit cu expresiuni de bu-
curie, ci pentru acea numai ca să te convingi
numai cum o analiză simplă a unui cuvânt
reu înțeles e în stare în minuta a strica și
ruina un edificii întreg național; la mine în-
seamnă cuvântul strein - idegen, iar nu meg-
vetett²⁾, apoi eu ca popa român care azi
roade prescuri românești chiar un cuvânt reu
exprimat ce ușor s'ar putea ori cui aluneca,
nu l'aș acuza și descoperi inamicilor cauzei
naționale cum a făcuto D. cineva.

Aibi dară bunătatea la ocaziune a anali-
za D-ului C i n e v a și al face atent la ur-
mările cele rele, ce le samăna Dl. prin nyi-
latkozaturi³⁾ și cum ca astfel de cleвете nu
onoarea me, cât cauza viitorului Preparandiei
pentru care până acuma ați jertfit până și

1) Știți ce prietenilor! Ne am înșelat cu preparandia.
Auzit ați ce declarație a făcut învățătorul de la preparandie
înaintea preotului din Petrova? Cum cutează a vorbi cu el în
limba ungară ceea disprețuită?! Declar că până acuma am
fost român da de acuma sunt ungar, am subscris un floren
pentru preparandie da nu dau nici un ban. Așe sunt mocani
cari dau etc..

2) disprețuit.

3) declarațiuni.

denarul văduvei, e în pericol cel mai mare, — tot Dumnezeului D. Cineva să facă bun ce au stricat, căci în urma lași compatim cetindul în foile publice, mântuința nu ave, căci la discursul de sus nu am avut martori!

Nu mă înspăimânt Domnul meu atacurile câte le pot le prinde câte nu merit, le disprețesc contensuo et vinco, am nume destule până acuma pr. furcsa csizmás¹⁾ etc. nici o umbră fără scai. Recomandat sentimentelor sum A. Pre Reveritu Domnii Voastre

Sighet, 14 Ian. 1862

sincer amic

I. BUȘIȚA

Mononema nota explicativa e pe pagina 14.

4

Prereverite Domnule Protopope!

Statutele Societății de lectură a Românilor dein Maramureșiu »9« exemplare și unu exemplariu a »Colei de subscripțiune« pentru membrii acestei societăți aci alăturate Preveritei Frației Tale cu acea concredere se străpunu ca împărțindu statutele între Domnii Preoți districtuali de odată sei binevoești ai provoca atât pe aceștia cât și pe alți domnii posesori român din acelu districtu ca se se subscie de membrii fundatori seu ordinari a acestei societăți, depunând ca atari și sumele anuale în înțelesu statutelor recierute, așa după acea cola de subscripțiune ca

1) Cismașu siod.

banii primiți la mâinile mele ai străpune vei binevoi.

Cred că în interesulu Culturei naționale lucrând Te vei nevoi de a căpăta câți mai mulți membrii pentru acesta Societate.

Cu propensiune frațiesca rămân

Slatina la 27 Iulie 1868

alu P R Domniei Tale

Frate în Christos

m. p. MIHAILU PAVEL

Vicariu și prezie

În anii 1860-1874 preot în Petrova a fost Domnul Ioan Ciobali. Și D-sa a subscris memorandumul ce s'a trimis Maiestății Sale la Viena în anul 1865 luna Februarie în care s'a cerut despărțirea credincioșilor români gr. cat. de către parochia ruteană din Sighet și formarea parochii Română în Sighet.

5

Apelul Societății de lectură a Românilor din Maramureș trimisă Onoratului Domn Basiliu Mihalca, protopop și cavalerul ordului Francisc Iosif. Vișeul de sus.

Stimate Domnule și Frate !

Toate popoarele deștepte a adusera ași asigura existența și ași procura una soarte mai bună, viitoriu mai fericit. Cultura națională este condițiunea cea mai eficace întru realizarea acestor scopuri sacre pentru fie-

care națiune. Poporul Român nu poate să rămâne îndărătul altor popoara, el încă este chemat a trăi și prospera prin cultura sa națională.

Societatea de lectură a Românilor din Maramureș și a dat misiunea generoasă de a răspândi între Români cultura națională. Ajunțerea acestui scop recere concursul tuturor Românilor bine simțitori și osebit înființarea unei Biblioteci inzestrată cu toate produsele mai însemnate ale literaturii Române și ale geniilor lumii civilizată.

Având încredere deplină în zelul și sentimentele D-Tale patriotice și naționale, subscrișii venim a te ruga cu tot respectul și din toată căldura inimei noastre să binevoiești a contribui după puțința la adăugarea fondului societății noastre de lectura și a doua pentru biblioteka acestei societăți una sau mai multe cărți folositoare.

Domnii membri deslaudatei societăți sunt rugați cu asta ocaziune să nu întârzie as rafui tacsele obligate conform statutelor societății.

Sperând ca voia noastră modesta va afla resunet în nobila inima a Domnii Tale ne subsemnam.

Din ședința comitetului ținută la 17 Novembrie 1870 Sighet marmației.

SIMON BOTEZEANU

secretar

IOAN POP

v. președinte

Societatea de lectură a Românilor din Maramureș trimite programul adunării generale mult onoratului Domn Basiliu Mihalca, protopop în Vișeu de sus.

Onorabile Domnule și Frate !

Adunarea generală a »Societății de lectură a Românilor din Maramureș« să va ține în ziua prima a târgului din decembrie la ora 3 d. m. în locuința secretariului nostru.

Agendele adunării vor fi :

a) Alegerea respective întregirea membrilor comitetului a președintelui și a membrilor onorar.

b) Relațiuni despre starea materială și spirituală a societății, despre membri noi intrați și despre starea bibliotecii.

c) Examinarea rațiunelor comitetului, despre venituri și spese anuale și votarea bugetului.

d) Să vor citi disertațiuni sau opuri literare.

Scopul înaintarea a societății noastre de lectură și interesul ce Domnia Ta ai arătat până acuma pentru cauzele culturii române, ne face a spera că ca membrii a suslaudatei societăți Domnia Ta nu vei întârzia a se prezenta la această adunare chemată a curăți, și lumina cugetele noastre a noi și nobilita sentimentele dorințele și faptele noastre.

Dat din ședința comitetului »Societății de

lectură a Românilor din Maramureș» ținută
la 27 oct. st. n. 1871 în Sighet.

BOTEZEANU

secretar

IOAN POP

Președinte

În Analele Asociațiunii pentru Cultura Popo-
rului Român din Maramureș. pe pagina 22, 23 ce-
tim :

„Cu între venirea „Asociațiunii p. Cult. pop. Ro-
mân din Maram.” în anul 1867 sa înființat și „Socie-
tatea de lectură a Românilor maramureșeni”. Sta-
tutele societății s’au aprobat prin ministrul de inter-
ne cu data 23 octobrie 1867 sub No. 4624. După
moartea neuitatului bărbat Iosif Man comitele su-
prem¹⁾ a Maramureșului au ajuns alții la cărma
comitatului și s’a înpuținat numărul oficialilor ro-
mâni și a inteligenților din Sighet și astfel socie-
tatea de lectură a stagnat și stagnează și astăzi. Dar
sperăm ca nui departe timpul, când iareș va putea
desvolta activitatea sa”.

7

Epistoala Domnului Gavrilă Mihalyi, fost con-
silier la locotenența ungară în Viena, apoi consilier
la Curtea de casație din Budapesta, către amicul
său Artemiu Anderco în Turino Via dell’Ospe dela
40 piano.

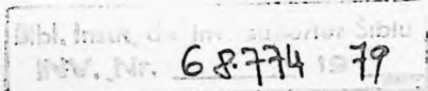
Maramoroș Sighetu, 22/I 876

Iubite Amice !

Me vei pardona dacă nu încep cu scuza

1) Prefectul județului.

A. KOMAN: Documente istorice maramureșene. 2

pentru întârzierea răspunsului de oarece ori ce motiv ți-voi aminti nu mi-vei crede și poate cu tot dreptu, nu frate, nu lipsa de timp, nu poate puțină afecțiune ce am cătră tine sunt cauza ca până acu nu ți am răspuns, ci multe necazuri ce se aglomerează asupra capului meu crescut într-o viață ideală însuflețându-mă pentru sacrele documente al trecutului nostru național, cugetând numai și numai la modalitatea cum s'ar putea regenera nația noastră delasată ca brandusca pre platoul mănăstirii Moisei lui, și abie ajunsei ceva rezultat cât de cât, te cuprinde amarul desgust, după multele trude devii ostenit și bătându-și gura strigi cu Ciuca »tantae molis erat romanum condere gentem«. Nui bai abstrăgând de dovezile ce au cauzat soarta romanului eu mai cred în viitorul nației noastre, dar grijirile ce am și ce port, și ce mă apasă în cât de multe ori nu lipsește fantazia ce vie ce am de orice zbor mai înalt, acele grij zic sunt de alta natura mai prozaice și prin urmare cu atât mai puternice de ama obosi dela cultivarea celor ideale.

Eram foarte încântat cetind epistolele Tale șosite chiar atunci când eram în jurul familiei, cari ascultând scrierile tale erau mândri de a ave un astfel de consăngean, zelos în împlinirea datorinței tale și care le petrece în străinătate nu de a ceti jurnalele de modă ci de a însuși cultura adevărat latină spre propria sea fericire și spre măn-

dria neamului românesc delasat de proprii săi fii. Deți vei aduce aminte înainte de ce ai plecat din Sighet te am invitat se vii cu noi la Sarasău și credem ca până în ziua de astiz mă certa maica mea de ce te am lasat se mergi; în scurt Frate Artemie fi convins ca noi cu toți suntem afecționați nu numai la consângean ci și la tinerul român, ce îndreptățește la o frumoasa speranța.

Nu știu vei fost auzit ca pe jidanul Mendelau din Borșa la omorât în ziua deplina și înaintea unui mulțime de oameni fără să, se află ucigașul.

Ce cugeti nu crezi tu ca va veni una data oara dreptății și vor cade ca brazda sub ascuțișul cauzei toți inpilatorii cari să îngrașă pe sudoarea altorua, și actul va fi aprobat de cei cari țin cu dreptatea. Eu din partemi cred în asta și voi să-mi închin toata ființa mea acestui idei sperând mult în sprințul tău. Este mare săritura frate de la acestei idei până la descrierea neamurilor noastre după ce sunt convins că ca un bun consîngean vei ave și tu înainte de toate afecțiunea cătră cei cari sunt legați cu tine prin sânge. Nu de mult fusere la noi Dan, el este un bărbat vrednic de numele său cel frumos care dacă ar fi mai tare dotat cu mijloace materiale ar fi un foarte addict om unui personagiu lui superior intelectualmente. Dar ce folos? Noua nu ne trebuiesc bărbați addicti la cutare sau cutare persoana ci a-

vem lipsa de bărbați addicti ideii, »viitoru de aur România are« iar cei ce nu cred în ideia aceasta sunt pentru mine o parte negativă. Și acu ascultămă frate. Indemnăt de nevinnovatul și bunul tău sâmti mi scriai dorul tău să fii vrednic urmatoriu lui Simeon Botezeanu. Iartămă frate dar eu nu sunt de acea părere cu tine, eu nu vreau a fi român ca fericitul Botezeanu. Acest tânăr inplut cu reminiscentele funeste ale iobaghismului, ura domni, nu maghiarii, el identifica români cei iobagiți cu națiunea română, și celelalte elemente de popor, el privea ca nește corcitură, el nu avu de pierde nimic de a fi român mare, iar noi cari facem parte din istoria trecutului, noi de buna voie ne am rupt de tradițiunile noastre am abzis de titluri, după cari umbla mulți feciori de iobagi, noi cu un cuvânt disprețuim avantajile obținute din solidaritate cu unguri, numai și numai pentru ca noi am petrecut în purul sâmti de naționalitate. Nu pentru persoane să facem ci principii au să ne conducă în faptele noastre.

Astiz vorbind cu Medveczky îmi spunea despre Aurel ca i sănătos dar învățământul nui pre place, i mai plac pasările. Fi bun, scriei ceva spre îndemnare la studii. Ieri mă întâlneam după 15 ani cu Gyenge Ioan din Irholcz, am povestit cu el multe și despre tine. Apropos ! leșind eu adepun la cina retrasă ca totdeauna, erau doi tineri unguri la masa, e vorosimil căți erau conșcolari, vor-

beu mult despre tine, unul te laudă altul te hule pana ce și eu me am mestecat in discursurile lor, atunci hulitoriul inceată. Numai atât hai să ai in lume și eu cred ca vei fi fericit. Amu când îți scriu șirele aceste șad la stanga mesei 4 studenți și cetesc, de oarece iam invitat eu săvine când pot, la dreapta mea sede Rednik G. și scrie din dicționarul lui Bariți, și atata plecere mie destula daca nu am mai multe. Azi era la noi un borșan Mihai Dumitru și încearca de a scoate 2 feciori din temnița. Voi sa finesc căci cred ce vei fi observând ca scriind epistoala aceasta voiam mai mult a inplini datorința catra tine, decat a da liber zbor sentimentelor de afectiune ce ale pastra nici ună nu voi uita.

GAVRIL MIHALYI

8

Epistoala a doua a Domlui Gavrilă Mihalyi către Artemiu A. Homorodeanu studento di medicina e chirurgia Roma Untversilate.

M. Sighetiu 24 Ianuar 1877

Amice Artemie !

Sămțasc bucuria de câte ori aud de vestea ta imi închipuesc și imi fac iluzii pentru viitoru când și tu absolvanduti cursurile și venind cătră vatra parințească vei pasi pe aceea cale publica dar spinoasa spre care avem de ane apara neamul românesc.

Petrecerea ta in strainatate știu căți co-

asta multe suveniri cătră cei de acasă, parinți, surori, cunoscuți și neam cari toți ți sunt tot atăta suveniri, dar dacă îți aduci aminte de consangeni tăi în țara cea clasică dar tot și străină, te pot asigura că și noi purtăm grija ta și dorim nu numai elan, și pretindem că dacă phisicul ți va ajuta de a gata cursurile cât de curând să te vedem în mijlocul nostru căci și noi (frații mei) toți neam crescut în țări străine unde i clima și aerul plină de idei mari sublim iar în urma toți ne am retras în cuibul parințasc de a servi cu luminele noastre ceilor ce is legați de noi prin sânge și suvenire istorică. Eu sunt convins că ideile clasice inspirate sub cerul Italiei te vor ridica la înălțimea principului pe baza căruia neamul românesc din Maramureș cu tot dreptul te pofteste, ca fininduți cursurile între noi să te reinterci

Maramureșul nu cred să steie macăr spre a celui ²¹¹ ~~de~~ de importanța pe care sta un sătuleți din jurul Romei, nu oferă nici una notate iar dacă totuș sântul tău este accesibil și pentru lucruri bagatele atunci îți scriu cum ca spiritele la noi sunt incordate ca cine va fi fõispán ¹⁾ deoarece Man a murit și după el și Jurca asemi stâlpi a neamului Românesc morti, sucerescentia puțină să vorbește că va fi Szaplanczay ori Mihalka și în urma frațele meu Petru, cei doi umblă din resputeri

1) Prefectul județului

să fie, însă Petru are atăta cunoștință și are încercurile cele mai înalte încât dacă numai un pas ar face ar putea deveni. Dar el e pasiv și noi acasă dețiu. Eu fac cât pot cu studenții de ai face romani deși nu am mult timp însă ne va ajuta Dumnezeu și vom aranja la vară oarece forma de bal român să deșteptăm sânțul național în societatea română. Te salutăm cu Ioan împreună poftinduți sănătate deplină, rămân al tau văr și amic.

GAVRIL MIHALYI

D-nul Gavril Mihalyi a fost consilier la locotenenta Ungara în Wiena. În anul 1867 când Ungaria revoluționară s'a impacat cu Austriaci respective în casa domnitoare Habsburghica și locotenenta a fost disolvată și în locul ei s'a constituit corporațiunea ministrilor responsabili. D-nul Gavril Mihalyi a fost denumit consilier la Curte (Curte de casăție) la Budapesta apoi s'a retras acasă în Sarasau unde în anul 1878 a decedat. A fost un naționalist în focat și barbat cu cultura înaltă, iubitor de neam un intelectual defruntat cu care noi maramureșeni ne putem mândri.

9

Epistoala a lui Alexa Anderco protopopul tractului Vișeu parochul comunei Borșa către fiul sau Artemiu A. Homorodeanu student în medicina Roma via Torre di noua 11 p. 20

Borșa 29.XII. 1876

Iubite Artemiu !

Cum au sosit Decembrie nostru au sosit și iarna «cum să cade» frigu, azi a fost 15. grade. Numai până la Decembrie la soare a fost 26 grade caldura. In stubeie ¹⁾ au inflorit meri in noiembrie. Flora ²⁾ a răsădit pomi.

Intre noutățile noastre ce mai interesanta e ca D-nul Iosif Man au murit și acum pe cine or denumi liberali de supremul comite ³⁾ Să vorbește de Mihalca și Moricz. A me o-piniune ca de or fi consecvenți, trebuie să fie Petru Mihalyi. Cine a fi nu să știe, că Petru e român, nu a fi denumit, ca nu cumva să redice prin moroșeni o Daco-Romania.

La inmormentare au fost Victor Mihalyi și Michail Pavel episcopii și 38 de preoți apoi gens populus. Din Sighet unde a murit până in Sarasau unde le a mormântat lângă Gavriila Mihalyi ⁴⁾ au fost tot un șir de oameni. Au ținut vorbire Victor Mihalyi românește, magiারেște preotul rom. cath. Szarka cel protestant in ungurește, și în Sarasau la mormânt a ținut cuvântare.

Mi ai scris ca a sosit amicul tau cel mai fidel Christodoru, și mai scriei «contra vim mortis non est medicamentum in hortis» apoi iară «sic fata tulere» ce nu putem inschimba

1) Stubeie să numește lanul unde moșu meu a avut grădina de pomi și unde in prezent locuște unchiul Cuza.

2) Maica mea.

3) Prefectul județului.

4. Gavriila Mihalyi tatăl lui Gavriila, Victor, Ioan, Petru Mihalyi in prezent toți morți.

preface, în zadar ne supărăm cu scrupuri, ori idee fixă, nu putem ajuta, numai cât ne zidarim viața. Curaj Danton nu spaima, tot atăta, până trăim să trăim, să nu ne facem spaima, nu avem lipsă de ea. Și tu hypochondria ce ai, ferite de ea ca ai tare greu morb »Abrek« ase zic Tatari când provoacă pe oarecineva pe viața și moarte. Abrek dară nu spaima, fi filosof, barbat tare și cu capu, când să redica viforu cât de infricosat, ca de ești spariat și altu să sparie. În lyceu va învățat că de ai scris în cartea sorții, Parcă ve va curma firul vieții, oricât ne vom viața și e de plecat. Iareș dară tot atăta unadată viețuim, apoi și asta puțină viața să mio amurăm noi insus, ar fi lucru înprudent ba tocmai nebunie lasă margă cum i de mers »hodie mihi cras tibi«. Vez nori în migrate colori și capătu, cum am spus fi filosof în asta privința, că ești medic. Apoi între noi sic dictum, voi medici altcum vedeți universul, lumea și viața, de cât noi. Da în una convenim, ca nici noi nu știm a o definia cum îi dară în adevăr. Iao iute înainte, da cu voie bune superesă calu zice unguru că are destul de mare cap, nu eu. Cugeți ca mai înțeles ce vroesc a zice.

Fieți crăciunu cu mare bucurie cum ar fi al nostru, vom bea pentru sănătatea Ta de buna seama. Scriem când a fi capatu cursurilor teu, când ei placa către noi să numărăm zilele. Cărțile nu au sosit poată e

reținut pachetu.
Sic felix.

al tău parinte iubitor
ALEXA ANDERCO HOM

Alexa Anderco protopop a fost un intelectual modest însă foarte învațat. Pentru știința lui vastă a fost stimat și în cercurile ungurești. A terminat teologia în Pașmanium la Jezuiți. Pe vremuri era în Szombathely.

10

Epistoala Doamnei Ana Anderco manitată Petru Mihalyi preot în mănăstirea Moiseiului, către frațele Artemiu A. Homorodeanu student în medicina Roma Torre di noua 113 piano 2°

Borșa 1 Februar 1877

Iubite Artemie !

Mi aduc aminte de când eram în Sighet cu ce semn de iubire fratească mi ai arătat la anumite zile. Rapit de acel dor de a petrece împreună cu tine bater prin epistoala mă grăbesc ați exprima iubirea ce o pastrez la ziua nașteri tale ce o vei serba în 16 zi a lunii curinte. Și cu ce cuvinte sublime te și pot a saluta de cât poftind ca Bunul Dumnezeu doctorul sufletelor și trupurilor să te țină încă la mulți ani fericiți cu pace și deplină sănătate spre bucuria noastră și scumpei noastre națiune. Primește tot odată și din partea sofului meu Petru aceiaș afecțiune cu care te sărut și înbrațozez a ta sora

ANNA

Epistoala Domnului Iuliu Dobosy din Sat Șugatag
cătră amicul sau Artemiu Andercă Homorodeanu
rigorosant înștiințările medicale Roma Italia Torre di
noua 113 piano 20

Sat Șugatag 7 Mai 1877

Iubite amice !

Ca un sațean cari~~au~~ ocupat cu lucruri de
modus vivendi, îmi pare bine când pot a con-
veni să putem conversa cu tine prin cores-
pondența, aflând și studiind multe bune și fru-
moase din epistoalele tale pline de spirit și
să continuam șirul epistoalelor noastre, da și
eu cum zice scriptura sărac cu duhul nu te
putem desfata cu stilul și procupseala când o
posezi tu, dară poate că o sămțesc și eu ca
voi, numai din fericire, acele nu-le putem pu-
ne pe papir. Pierderile cari mi au cauzat
soarta trebuie să le suplinim noi cari suntem
menits spre aceia, avem cu multe a-ne lupta
generația cea bătrână începe a se rari, iara
cea tineră a preocupată de interese private
și personale, înțeleg pe aceia cari nu se în-
teresază de cauza ce sfântă ce să numește
Patria.

În sarile cele lungi din iarna ne poveste
bătrânul ¹⁾ câte o relație din conferințele lor
ținute în Sighet cum is ridic versul căta un

1) Ioan Dobosy protopop în Sat Șugatag dela 1857-1889,
Iuliu e fiul sau.

barbat harnic pentru introducerea limbei naționale în treburile oficiale la comitat, cum era respectat clerul în maramureș. Acuma e tocmai întors. De și să află încă unu dintre inteligenți noștri cari suptur de idea naționalității, aceiaș foarte puțin să poate numara. Avem lipsa de un regenerativ cari prin zelul și patriotismul seu trebuie să ne deie impulsul. Ca așa adunând întrun corp național să putem lucra în comun.

Acuma Italia precum cetesc în jurnale să pregatește pentru serbarea iubileului pontificat, vei vede multe și multe i ave ocaziune de admira darurile naționale precum și a ungurilor cari au făcut o copera foarte prețioasă în preț de 6000 floreni-austriaci. Cari o va prezenta singur Primatele în lunie cu alte multe daruri din partea episcopilor rom. cath. Pe la noi umbla foarte urâtă vreme, nu vedem soarele câte 2-3 zile, bunaora ca în Borșa când fu, avem norocu a fi în mijlocul iubitei tale famili. Sa tem bieți moroșeni de foame apoi atunci lucru firesc cu i rău și pentru noi cari ne hranim de pe altuia. Noutățile nu-s și acuma închid epistoala cu aceia bună speranța cu nu peste mult ne vom vede și poftesc succes strălucit la rigurose, te saluta cu toți iar eu sărutându-te rămân amic sincer.

IULIU

Iuliu Dobosy a fost conșcolar în liceul Sighet

cu A. Andreco Hom. și în anul ultim adecă în clasa VIII liceala ambii a fost cu casa și masa la portarelul Georgie Markos, ase aminteste Dnul Alexandru Lazar prim pres. la Tribunal. Și el în aceeași vreme ca baiat în școala primară a fost cu casa și masa la Markos.

12.

Răspunsul Domnului Alois Wlad către teologi din maramureș la epistoala lor de felicitare cu ocazia anului nou la anul 1878.

Domnilor

Petru Bârlea, Teodor Marginean, Ioan Koman,¹⁾ Georgie Bârlea, E. Fucek, Georgie Bota și Ioan Wlad de seliste teologi maramureșeni în institutul teologic gr. cath. din Gherla în anul 1878.

Iubiților Mei Fii!

Ertățimă că cu aceste vorbe vă agreiesc.

Necsul spiritual, locul descendenței și e-tatea mea înaintată spre batrănețe însă mă îndreptățesc la aceia, și razamându-mă pe inimile voastre ne corupte și nobile sunt convins ca voi nu numai cu nu-mi veți lua cea în nume de rău ci vă veți afla mângăieți prin aceasta agaire, de și eu nu sunt superiorul vostru nemijlocit.

Și apoi cum se nu va agreiesc eu cu aceasta agreire parințească, când voi prin adresa voastră de gratulațiune cu ocazia anului

1) Tatăl meu

nou, curgeți cu una inima plină de celea mai evlaviasă sămțiri ame feliță la ziua anului nou? Uniți in cugete și sămțiri !

In timpurile noastre când materialismul nădusește idealismul, ba'l amenința cu zugrumare totală, in zilele noastre când egoismul predomină și se incuiba și in fragedele inime al juniunei, al căroră destin este ase insufleți pentru orice este sacru, mareți bun și nobil, intruadevăr este ceva rar, că o falanga de tineri verzi ca stejarul să cură cu amagiul la un bătrân, carele de siși are meritile sale, pentruca și au implinit datorința sa la timpul său, cu ceia mai mare constiințiozitate, azi este neputincios, care nu numai, că nu poate intinde folosuri materiale celor cari să apleacă lui, ci de abie este in stare așa prezenta celor cari se infățișează. Cu toate acestea voi m'ați intimpinat cu urările voastre cari in pripa mău uimit, și scosorați din intunericul uitării și tăcerii pe un barbat, carele va fi aproape noua decenii - consternat-sau retras de pe teatru luptelor parlamentare și dinastice, amortind graiul său cel cândva puternic, carele însă pre un alt teren de și mai tacut, dara nu mai puțin eficace sau ocupat administrațiunea Justiției drepte și nepartinitoare, retras din toiul lumii, uitat de cei cari cândva il aplauda, cercând și aflând mîngaere sa in convințiunea sa interna ca și pre acest teren și au indeplinit chemarea și datorința sa cu ceia mai mare scumpetate, cugetând in

sine ca «nom omnis moribor».

Primiți dăra iubirii mei pentru aceasta prevenire și atențiune cordiale a voastre mulțumita mea cea adâncă.

Fiiți convins despre acea, ca acest fapt generos al vostru, nici când nu'l voi da uitării, și ca scrisoarea voastră o voi păstra pentru mine și fii fiilor mei. ca cea mai scumpă suvenir, de alături și pe lângă scrisorile mele familiari ! După ce însă oameni bătrâni sunt totdeauna gata a da svaturi celor mai tineri nu mi veți lua în nume de rău dacă voi profita și eu cu aceasta ocaziune de a ve importasi unele ca acesta, cu atât mai vartos ca timpurile în cari trăim sunt foarte grele.

Svaturile ce vi le dau sunt pe scurt următoarele..

1) Fiiți credincios către gloriosu nostru Imperator și Rege apostolic precum către augustasa casa Domnitoare, căci înalta sa maiestate și strălucita sa casă Domnitoare ni sunt garanța și scutul ca legea, adusă în 1868 la expresia voinței a maiastăților Sale în privința egalei îndreptățirea naționalităților cari locuesc în Ungaria va susta totdeauna și aceasta lege este temeiul cel mai puternic pe carele ne putem nu numai conserva ci și desvolta naționalitatea noastră.

2) Fiiți credincios fii ai patriei al. căru pământ la undat strămoșii noștrii cu sângele și lacrimile și le au ingrasat cu trupurile și osemintele lor luptânduși în contra dușmani-

lor ei alături cu Ungurii ca atăta lei.

3) Iubiți și stimați constituția Țării, ca-
ci aceasta este un bun comun al nostru tutu-
ror cari locuim în țara aceasta. Este una din-
tre cele mai liberale ale Europei și ne face
partas la drepturile ce mai eminente și fru-
moasă.

4) Fiți cu adernitate neclătită către Re-
ligiunea voastră care Synodul general ținut
în 1700 în Alba Iulia (Balgrad) fu îmbrășsat
și primit de strămoșii noștri, prin protopopul
Luca Wlad din Săliște cu 11 preoți și atâta
mireni, și careia aveți a mulțumi așezeminte-
le culturale cari va adăpostesc. Fără de u-
nire cu biserica Romei—zică unii provoslav-
nici fanatici și uniți renegați afurisați ce vor
vre—naționalitatea română nu s'ar fi desvol-
tat nici din coace nici din colu de carpați,
ba este întrebare mare, ca oare exista azi na-
ționalitatea Română? Cei cari trag aserul meu
la îndoială, facă bine și să studieze istoria
respective chronica Românilor scrisă de Sin-
cai și apoi sa se cugete asupra celor citite.

5) Iubiți cu toată caldura inimei voastre
limba voastră, poporul vostru, datinile și tra-
dițiunile, obiceiurile și moravurile sale, căci
aceste la oaltă constitue naționalitatea. Un
om carele să leapădă de naționalitatea sa es-
te mai rau decât un animal, căci aceasta nu
se leapădă de soiul lor propriu ci aparțin la
el cu cea mai mare cerbicozitate. Aceasta fi-
ință care să leapădă de naționalitatea lor

devin obiect de bajocură și dispreți, nu numai înaintea conaționalilor lui de cătră cari sau desradacinat ci și înaintea acelor tumult al căror arip se așază, căci de exemplu un slovac, rusneac, neamț, armean, jidan, român sa renegat naționalitatea sa și zice ca el e ungur, de și în fața uneor este lăudat, când să află unguri genuini între sine, să răd de el și zic despre el »de azért mégis tótember, sváb gambeles, zsidó sau oláh marad ő» pe când fața de aceia cari is iubesc naționalitatea lor de și nui iubesc, pastrează ca oameni de caracter, statornici, oareșcare stima ce o și manifestează.

As iubi limba și naționalitatea ta, însă nu înseamnă a sta mortis pe loc, ci a cultiva și studia limba și natura ei a lumina și învăța pe popor cu lucruri trebuincioasă pentru dînsul, al conduce spre bine, al inbarbata ca s'aș îplinească datorințele sale de cetățen, dară totodată ca s'ași folosească de toate drepturile legale, și să le apere în contra orice atacuri căci »vigilantibus iura» și cine nuși apară drepturile sale nu este demn de acelea, ai înfrâna poftele, al învăța la cumpat în mancare și beutura, al împintena la laboriositate, ca să se apuce la stare materială bună, fără de care este pierdut, căci devine preda acelor cari vreu și știu al exploata. Poporul trebe luminat despre acea ca

starea lui, azi, când este liber, este onorific, deci trebuie să învețe atât cât este prescris în legea despre instruirea poporului din anul 1868 căci numai atunci vor fi cetățeni în adevăr liberi. Nu însă mai mult, căci atunci devine nemulțumit cu starea sa, și înloc să fie fericit și indestulit, devine nefericit și neindestulit invidios față de aceia, cari să bucura de o stare materială mai bună și înfine periculoși pentru sine și pentru stat. Tot acestea se pot zice și de caputracasii nostri proletari, cari au învățat câteva clase gimnastice și apoi sau nu a putut învăța mai de parte că nu a avut talent, sau fura alungați din școală, și după aceia fără de a se reîntoarce la coarnele plugului trăesc o viață vagabundă, leneonid, și ar vrea să treiască pe ușor fără de lucru, sau spartura de cap, de ce alt minterea nu sunt capaci, pentru că cei mai mulți li capțâma goala

Laboriozitate pastrarea (partimonia-ta-karékosság) produce indestulire cu soarta, iar aceasta este cea mai solida ba unica baza a fericirii.

Acesta sentința ar trebui sadită în inima ori cărui om, din fragedei copilărie și atunci acesta ar fi adevărat paradis pentru aceia cari o locuesc.

Scopul mea înșirând acestea lucruri este acela; că după ce voi va pregătiți de preoți îi fi conducători naturali și legitimați prin

un uz s cular, ai poporului român. Sunt preoți  i in a doua linia  nv  turii sei, când veți deveni preoți, să vă purta i ca  i pastorul cel bun, carele nu numai că tunde oia,  i să inavu este din l na  i laptele ei, ci să ingrije te  i de hranirea ei, c t numai să poate de bună  i potrivită.

Ca să se poată figura un preot ca adevărat conducatori al turmei sale suflete ti, nu este destul ca numai sei-ise aca a patrafirule de grumaz, ca cl potu la berbec, ci este neaparat de lipsă, ca preotul nu numai până când sa prepereaz  la cariera sa, ci  i după acea până când tr e te sa i in multeasc  comoară de inva atura cu cele mai potrivite  i folositoare c r i, sa i cultiveaz  mintea  i inima, ce ins  numai prin lectura c r ilor intradev r clasice să poate efeptui. Spre ajungerea dară a acestui scop deosebit recomand următoare opuri: *Chronica Romanilor* scris de Sirkay  i deosebit: *Istoria Romanilor* de Petru Maior apoi »Die Stunden der Andacht« scrisă de Zsockke, care carte este tr du    i pe unguria sub titlul » hitatoss g  r i« de Carl Szász  i au ie it in Pesta in două volumuri, fără ins  ca in aceasta să se cuprindă toate care se află in textul german, acest op excelinte, care nu are p rech . Mai de parte op intitulat »Das Buch der Natur« de Berstein. Acest op incă este tradus pe unguria  i au ie it de sub teasc in Budapesta la societatea Franklin Társaság in 20 fascioare. Fără de cetirea aces-

tora două opuri, care de oarece nu sunt tradusă pe românia, și fără de cetirea opului »Geschichte der Kultur der Menschheit» de Rolb, redactorul vestitului foaie europeană »Augsburger Allgemeine Zeitung» nu numai că nu să poate numi cineva om învățat ci nici de cult în înțelesu mai înalt al cuvântului.

Iară fără de cetirea chronicei lui Sinkay și deosebit Istoria Romanilor de P. Maior nu să poate fali nimenea ca e român adverat cult și luminat. Deci dacă dați ceva crezământ vorbelor mele cu timp vă procurați cărțile menționate în una sau în altă limba publicate și nu numai să le cetiți în timpul vostru liber și deosebit învățațiile și le studiați cu deadâncul, și învățăturile clasice cuprinsă în acestea le crestați în memoria voastră și apoi și în viața le urmăriți și cultivați.

6) În Ungaria precum este de cunoscut să află mai multe naționalități căror legea XLIV din 1868 asigură deplină egală dreptăție.

Aceste naționalități să pot privi de surori între sine și fice a mamei ce se numesc: Patria și poartă numele Ungaria, deci sunt datoare, una de alta a se stima și iubi reciproc și a concura spre fericirea mamei comune ce le nutrește.

Fiind însă că acestea naționalități stau din oameni iar la oameni - este destul de cunoscut - domnește simpatia și antipatia și aceasta să poate observa între surori mai multe

de aceeași parinți născuți: este ceva natural ca una sau alta dintre surori mai mult sau mai puțin se atrage la una sau alta dintre surorile mai multe.

Eu din partea mea vă recomand ca să vă iubiți împrumutat, deosebit însă vă recomand ca cu frații Unguri să susțineți relațiunile cele mai bune, căci soartea lor este legată de a noastră și vice-versa.

Acest asert nu este al meu, ci al vestitului barbat de stat, contelui Iuliu Andrassy carele în 1868 când am fost la dânsul cu coodeputatul meu Petru Mihályi de Apsa, ca trimisi ai deputaților romani greco catolici în cauza autonomiei bisericei noastre, mi a zis cu fermecatoarea sa afabilitate »Kedves barátaim a románok ügye a mi ügyünk, a mi ügyünk a tietek» ¹⁾ La ce eu încântat de aceste vorbe i'am răspuns »Kegyelmes Urunk! Ezek gyémánt szavak melyeket minden románnak és magyarnak este és reggel kellene imádkozniok» ²⁾ Viitorul proxim va dovedi veritatea aceluși asert.

7) Iubiți-vă voi însași precum iubește un frate pe fratele sau și li va ajutați cu svaturi și cum puteți, țineți strâns la olaltă ca-ci a) sunteți creștin) b) sunteți român c) sunteți

1) Dragilor mei Prielini: Cauza romanilor e cauza noastră, cauza noastră e și al voastră.

2) Excelența Voastră! Ai spus cuvinte de diamant, pe cari toți români și toți unguri seara și dimineata ar trebui să le cuprindă în rugăciuni.

candidați de preoți, iar acea legătura o pa-
ziți între voi cât veți trăi, căci dacă voi veți
urma acele 7 svaturi ale mele veți fi de 7
ori fericiți, ce va din adâncul inimei mela vă
poftesc.

Al vostru cel mai sincer iubitor
Budapesta în 9 Februar 1878

ALOISU WLAD

de Seliste coojure al tablei regesc judecăto-
rești din Budapesta.

Domnul Alois Wlad de Saliste născut în Abra-
mul de jos jud. Bihor la anul 1822 Februar 23. A
fost deputat al circumscripției Diorlentul Mare în ju-
dețul Caraș în anii 1848/49 și 1861. Familia lui de
origine maramureșana, în anul 1736 când a fost fo-
ametea ceia mare în Maramureș, atunci a emigrat
strămoșu lui Alois Wlad-Constantin. S'a așezat în
Bideu jud. Someș unde a fost preot.

În epistola lui Alois Wlad la punctul 4 și 6 fa-
ce aluzie la conferința românilor gr. cath. din
Transilvania și a părților ungurene, ținută la Alba
Iulia în 13-14 Aprilie 1871. Acolo s'a adunat inteli-
gența română pentru a protesta și a inpedeca, ap-
licarea statutelor ce o elaborat corporațiunea epis-
copiilor romano catolici din Ungaria și prin care re-
gulament ar fi zugrumat independența bisericeii gr.
cath. română. Decurgerea conferinței și memoran-
dele sunt cuprinse în „Actele conferinței ținută de
romani gr. catholici de în provincia metropolitana de
Alba Iulia, la Alba Iulia în 13-14 Aprilie 1871.

Atunci s'a făcut două memorande unul la Im-
păratul din Wiena, altul către metropolitul din Blaj.

La aceasta conferința, din Maramureș a participat Gavrilă Mihali conzilier la Curtea de Casație Intelectualii din Maramureș la 12 Aprilie 1871 la Sighet au ținut o adunare unde s'a hotărât aderarea la mișcarea tuturor românilor gr. cath. ce prin telegrama s'a comunicat conferinței din Alba Iulia unde sub No. 31 sa anexa la protocol (proces verbal). Intrucât la memorandumul către metropolit a'făcut aluzia Wlad Alois, și pentrucă din punct de vedere istoric e foarte interesant și pentrucă dintre noi maramureșeni puțini il cunoaștem i-l citez: „Declarațiunea conferinței către par. metropolit. 1)

Excelența Voastră !

Pre sfinte Doamne Archiepiscoape și Metropolite !

Conferința Românilor de religiunea greco catholică convocate aici la Alba Iulia de către Excelența Sa D-nul Ladislau B. Pap 2) avut cea mai dorita ocaziune de a se informa dein relațiuni demne de tot crezământul despre zelul și devotamentul, cu care Excelența Voastră Ve-ați intrepus de repetita ori la locurile mai inalte pentru concesiunea convocării unui congres bisericesc regulat al provinciei metropolitane greco-catholice de Alba-Iulia, cu sacrul și sublimul scop de a da fiilor voștri sufletești ocaziune amplă, ca se conlucre

1) Puțin prescris în limbajul de azi.

2) Ladislau Basiliu Pap președinte de șant la Curtea de Casație din Budapesta.

fiecare după puterile sale, pentru prospărarea religioasă-morală a bisericei noastre gr. catolice, a școalelor, fundațiunilor și a tuturor celor-lalte afaceri ale dinsei. Pentru aceasta conferință vine pre acesta cale, ca se și împlinească cea mai plăcută datorință către excelența Voastră, aducându-va sincera și calduroasă mulțumită, inspirată de pietatea creștină eredită dela străbunii noștri în decursul tuturor generațiunelor de atunci, de când gloriosu și bunul imperator Traian și ceilalți succesori ai sei i-au adus dein Italia și asazați pre pământul Daciei.

Participăm și noi la durerile sufletești cari Pre Sfinția Voastră și veneratul Consistor care Va asista, le ați sămțit și încă le mai simțați in mijlocul numeroaselor obstacole, ce întâmpinați atât preste tot în guvernarea sfinței noastre biserici, cât și specialmente relativ la noule prefaceri politice și sociali, preincare trece patria și cu dinsa națiunea noastră, mai ales decând aceste prefaceri au alterat cu totul relațiunile vechi deintre biserica și statu preste tot, și cu atâta mai vârtos relațiunile bisericei noastre greco-catolice, nu numai către stat, ci și către celelalte confesiuni aflatoare în părțile locuite de români.

Cauza durerii noastre comuni sunt invederate noule prefaceri, sau ca să ne exprimăm cu terminul cu care le compete, noule revoluțiuni, deși paciuite, in mai multe respecte însă radicali, in loc să limpezească

situațiunea, în loc să asigure posesiunea eclesiei gr. catholice de în Transilvania și Porți-al Ungariei, atât fața cu statul, cât și cu cele intele societăți eclesiastice, le au confundat și incurcat încă și mai mult, decât au fost acelea confuza și incurcate până la anul 1848.

De acea sâmtăm cu toții Pre Sfinte Pa-rinte ca e oara unsprezece, în care fii bisericei gr. cath., clerici și lumeni fără nici o distincțiune, au să alunge dela sineși orice indiferentism, și să sară în ajutorul bisericei, cu atât mai vărtos, cu cât ca biserica noastră greco catholica au fost, este, și va fi totdeuna și biserica națională în sensul sublim al cuvântului, adecă până întru atâtă național în cât poporul nostru nici ca is poate face ideea despre naționalitatea noastră românească dacă nu o vede unită cu religiunea și cu ritul nostru.

Am alergat aici de în toată ținuturile patriei, apoi în scurtul timp, ce am putut fi împreuna, ne am învoit, ca să susternem Maiestății Sale Imperatului, regelui și Marele Principe al Transilvaniei, prea plecata suplica, pre în carel rugăm, ca în calitatea Sa de rege Apostolic și de protector drept și plin de pietate al bisericei, să ie sub scutul sau și să opere cu mână tare și cu braci înalt biserica noastră în drepturile asigurate dânsui atât prin pactul uniunei, încheiat cu scaunul Romei, cât și prein pre înalte deciziuni și chiar prein legile posterioare adusă de cătră potestatea le-

gislativă a țării.

Am crezut, ca prein acest act al nostru vom ușura în câțva sarcinile Excelenței voastre și Veneratului consistori, și că vom da ocaziune locurilor competentei, pentru ca să cunoască adevărata stare a lucrului, adevăratele sentimente ale poporului, ne era absolut imposibil, ca se mai rămânem indiferenți la acea maltratare morală, de care este amenințată biserica gr. catholică românească.

Precum binevoiți a vede, Presfinte Parinte, aceasta conferință adunată pentru scopuri religioasă, să arată tot unadată foarte zealoasă de conzervarea naționalitățile tale. Aceasta provine de acolo, că între religiunea gr. cath. și între naționalitatea românească există una relațiune, reciprocitate, ca între scop și mijloc.

În conjuncturile etnografice, în cari să află români gr. cath. naționalitatea considerată, fie numai ca mediu, ca vechicul al conservării și prosperarei biserice gr. catholice, este după opiniunea noastră, condițio sine qua non a conservării acestei biserici. Aceasta opiniune o avem câștigată dein istorie și din experiența propria.

Din epoca decând Constantin M. strămuta residența inperiului din Roma vechie în Roma nouă, iar mai vârtos de când Teodosiu desbinase inperiul antic Român în doua, de atunci biserica creștină în Dacia adoptând întreg ritul stabilit și observat în inperiul ori-

ental român, se desvoaltă tot una dată ase, in cât ca pre acest teritori al Europei s'a prefăcut in biserica românească antocefală.

In momentul in care naționalitatea română și'ar subtrage ajutorul sau dela aceasta biserica, ca nu ar mai ave pentru ce să existe; prin urmare soartea ei ar fi disoluțiunea sau vorbind și mai la înțeles, biserica gr. cath. ar dispore in biserica ungaro-slavo-germană-catolică, precum biserica greco orientală neunită românească era odinioară pre aci să-se inee în vasta biserica grecă-slovonească.

Insă tocmai așa, când greco-catholici s'ar propune a trece ei de bună voie la alt rit, tot in acel moment ar trebui s'as iea rămas bun și dela națiunea lor. Noi însă suntem convins că in cazul din urmă catolicismul in Ungaria și in Transilvania nu ar câștiga nimic, ci ar pierde infricosat de mult, pentru că in asemenea caz masele poporului mai deștepte astiz ca inainte de aceste cu 170 de ani văzând cursa, ce să aruncă naționalităților, nici un paș nu ar mai merge alături cu catolicismul apusan.

Cutezatoria incercare de a interna - ca să zicem așa - pre biserica gr. catolică rom. ancasca in cea romano-catolica maghiară sau dacă mai voim - slava maghiară din Ungaria și așa aș despolia de caracterul ei, nu cred să poate ave ceva scop religios în senzul sublimei a Evangheliei, de cât numai politic și național. Tendința către una centralizare

rigoroasă pronunțată în proiectul de organizare a congresului regnicolar catolic, abie să poate interpreta în alt înțeles,

Poporul român este mândru de naționalitatea sa fundată, formată și dezvoltată sub protecțiunea marelui imperiu de acialaș nume. El este mândru în acest respect tocmai pentru atâta, pentru cât este și zelos și devotat pentru conservarea ritului sau și a tuturor instituțiunelor bisericeii sale; iar barbații noștri de știința sunt de opiniune, că dacă în biserica noastră să sâmște necesitatea de reforme, de ameliorari, de ajutori activ și zelos, aceste toate avem să ni le procurăm noi insine, scutiți de orice tutorat umilitori, al cărui jug străbunii noștri ca de patru secolii incoace l'au purtat între suspine neauzite iar în timpul din urmă l'au scuturat și noi de repetite ori până la anul 1850. Respingem dela noi cu indignațiune ori ce control polițenesc străin de biserica noastră.

Pre Sfinte Părinte ! eclesia gr. catolică românească de și supusă la cele mai grele cercări și suferințe, demne de una martira, încă și în ultimul period de 170 de ani sa câștigat cele mai mari merite pentru augusta casa domnitoare austriaca, pentru catolicism și pentru națiunea românească.

Toată lumea știe, ce sacrificiu, câtă varșare de sânge a costat pre casa domnitoare, mai ales între anii 1703-1712, până ce apucă săși asigure drepturile sale asupra marelui

Principat a Transilvaniei. Dacă în acele timpuri partida protestantă Tökölyiana și Rakocziana a fost mult paralizată, și a pierdut mult din teren, mai ales aici în Transilvania, acest rezultat s'a câștigat în urma devotamentului cu care poporul daco-românesc și cleru său a stat în partea Casei Habsburg, vărsându-și sângele fiilor săi și sacrificându-și averile sale pentru dînsa, din momentul în care se sîmțea eliberat de jugul superindenților ¹⁾ calvinești din Transilvania.

Romano-catolicismu în Transilvania era în aceleș timpuri aproape nulificat, mai toată ungurimea trecusă la calvinism și la socializm, iar sasimea întreagă la luteranie. Dacă romano-catolicismul se mai vede astiz reprezentat în aceasta țara prin una Episcopie cu 240 000 suflete, acest rezultat are să îl mulțumească în partea cea mai mare bisericei greco-catolice, pre a cărei umeri ea s'a redicat, din acărei filii s'a recrutat mereu până la 1848, precum să regrutează și înavuțasa biserica ungurească helvetica (calvinească) mai înainte într'un period foarte trist de 120 ani (1580-1700) cu cea mai mare parte a «cnezilor», «boerilor», aristocraților de rang mai înalt și cu un mare număr din popor.

Dacă nebuniile criminali, dacă cruzimile escrabil patrate mai ales în Ungaria de cătră facțiunea iesuitica nu ar fi inspirat atîta frică și orore de cătră catolicizm, dacă catoli-

1) Episcopul calvinesc sau luteran.

cizmu apusean reinviat în Transilvania nu ar fi încercat în data dela început a pune pe cerbicea clerul românesc jugul sau în locul celui calvinesc și a reduce autonomia bisericei românești la starea deplorabilă, în care o am văzut, atunci înpacaciuirea celor două eclesie, cel puțin aici în Transilvania, era să fie și mai perfectă.

Esențial merite a bisericei gr. catolice pentru națiunea daco-românească peste tot le cunosc și trebuie să le cunoască și mărturisească fie care român adapat în istoria națiunei și a bisericei sale, și nedominat de opinii preconcepte sau încă uni-laterali.

Până la unire în cunoscutele patru puncte, sau cu alte cuvinte până la împăcarea sinceră a acestei părți a bisericei oriental-romane cu cea occidentală, biserica română spoliată de limba sa națională, persecutată în ierarhia sa, lause ca să zicem așe, una facia mai mult slavonă, și greacă, decât românească; mulțime de preoți și protopopi și mai toți episcopii și archimandriții acestei biserici fiind de naționalitatea slavonă sau greacă, î-impri-mau caracteru parte slavonesc, parte grăcesc. Nu era de ajuns cu renegații calviniți, dară peste această de exemplu în Banat devineu aserviți și apoi servite comune întregi de români, iar în părțile Ungariei să ruteneau de a vâlma. ¹⁾ Cărți rituali în limba română fiind

1) În anul 1902 în comuna Uglea așlăzi în Maramureșul Cehesc vorbeam eu oameni bătrâni românește, cari mi-au declarat că ei sunt de origine română însă pentru că dela episcopia muncaciului primeau preoți ruteni s'au rutenizat prin biserica.

încă foarte puține, adecă numai ca de rari-tate, serviciul Dumnezeesc la națiunea românească sa executa mai peste tot în limba slavonă. Ignoranța clerului era în tot respectul înspăimântător. Isolat cu totul de celalță Europa prin confesiune sa, iar de Constanti-nopole prin iatagane, i descasera orice mij-loc de cultura chiar pe teren religios. În sâ-nul națiunei lipsa de școli naționali era ab-solută, pentru că nici legile țării, nici bruta-litatea și barbaria, ce caracteriza acele tim-puri, nu sufereau nici de cum școli confesio-nali și naționali românești.

Așa însăși națiunea întreagă să afla pe la finea secolului al 17. în truna agonie, pre-cum doara nu sa mai aflase nici una data dela împăratul Aurelian încoace.

Episcopiile veche românești din Transil-vania și Ungaria dispărut toate. Rămas încă numai metropolia. Dar metropolitul cade sub bataile consilierilor lui Apaffi și moare ca martir.

Acuma însă și existența metropoliei fost pusă în chestiune. Ea era demult sufragana a superindenței calvinești transilvene. Metro-politu românesc nu putea chirotoni pe nime de preot ortodox, până nui să da concesiunea dela superindetele (episcopul) calvinesc. Co-mune întregi de naționalitate curat româneas-că începuseră a se calvini. Cele două proto-popiate românești din districtu Făgărașului au fost substrași de sub jurisdicțiunea Metro-

politului românesc și s'au supuși Episcopului unguresc de legea calvină.

Abie s'a făcut unirea în Transilvania, pe când în țările românești cade capu domnului Constantin Brancoveanu și a fiilor săi, iar la tronurile românești veneu fanariați. De atunci bisericile moldo-românești sufereu cea mai înfricoșată invasiune din partea călugărilor greci, prea bine cunoscuți de lacomia și de viața lor cea inbuibată. Daco-românilor începuse a le fi rușine de naționalitatea și limba lor, togma și în principatele mai a înainte independentei.

Procesul disoluțiunii să manifestă din toate părțile pe terenul vieții naționale ca și pe a celui religios. Numele de român în Dacia era să ajungă de una simplă reminiscență istorică, ca și numele multor popoare odinioară mari și glorioasă.

În acele momente de criza supremă a vieții naționale salvarea ei de apunere totală abie să mai putea încerca, decât numai în două moduri, adevărat sau prin una încordațiune generală și extraordinară, cum a zice, pe contul propriu, sau prin căutare de confederațiune, de alianță pe una cale mai păciuită.

Vede ori cine, că primul mod de salvare în conjucturile politice dela finea secolului 17 era mai mult de cât problematice, el era să fie aceea ce în viața comuna se numește saltomortale.

Metropliții Teofil și Atanasiu a ales calea

dein urma, și așe pe când li'să propunea alianța pe terenul religios de una parte cu protestantismul (cu calvini), iar de alta cu romano-catolicismu, ei alesera pe aceasta cu atât mai vârtos căci acuma în Transilvania domnea casa catolică Habsburg. Aceasta alianță a clerului transilvanian avea se îl coaste în înțelesul condițiunelor primitive, formulate foarte simplu, numai sacrificarea câtoro doctrine dogmatice, adecă atâta, cât costaseș și pe grecii din imperiul bizantin în consiliul de la Florentina. Dacă perfidia, dacă meschinele politice au încercat ca să altereze, ba chiar să falsifice mai târziu aceste condițiuni conform doctrinei iesuitismului, care pe atunci era tare și mare, pentru acest dezastru nou, nu să pot înculpa protopărinții noștri. Sau numai asta una data fuseseră înșelați românii și cleru lor în cursul secolilor? Sau numai în secolul al 18 s'a falsificat diplome și alte documente?

Însă cu tot acea perfidia, și în mania tuturor încercărilor de a paralisa acel rezultat al uniunei, cari le accepta clerul și poporul românesc de la aceia împăcare cu biserica Romei, mai întâi clerul început a reentra în toate ramurile funcțiunilor sale, mijloacele materiale pierdute sub predominirea calvinismului începură a isă restaura în urmarea liberalității, cei venia dela curtea imperiale; preoților uniți nu le mai era interzis ași duce pruncii la școală, chiar țărenii iobagi începură

ași duce pre ai lor la învățătura, iar în popor, deși încă înghenunchiat și calcat pre cerbice, încetu cu încetișorul să redeșteapă cunoștința existenței sale naționali. În același timp măsura luată de a se trimete tineri bine ales la facultățile științifice din Wiena și Roma, avu excelentele efect, ca daco-romanii literați și recunoscură ilustra lor origine, și să puseră pe studiul și pe cultivarea limbei națională: iar cunoștințele adusă din țările locuite de ramurile stirpei latine accelerau pulsul vieții, înmulțau puterile în corpul național, apoi tot una data una noua viața religioasă și morală străbătea prin diversele clași a poporului.

Pe aceste căi și cu asemeni mijloace să prepara succesiva emancipare atât spiritual cât și social, nu numai a poporului gr. catolic, ci a întregii populațiuni românești; iar cultura care să lațe, iera în folosul țării și a statului întreg.

Din aceste și alte considerațiuni de natura acestora, conferința inteligenței gr. catolice române să sâmță obligată în conștiința sa a Vă aduce la cunoștința Excelenței Voastre și a întregu hierarhiei gr. catolice, fermă și neclintită noastră voință de a susține și apară întreagă și nestirbătă libertatea, imunitatea, independența (autocefalia) bisericei gr. catolice în senzul decretelor konziliului din Florentina, dela care nu avem să ne abatem nici un pas; cum și conform cuprinsului

bulei papali din 26 Novembrie 1853 și deciziunelor pre înalte împărătești din acelaș timp. Prin urniare și declarăm cu toate solemnitatea, că orice conclud și deciziuni a congresului romano-catolic regnicolar, sau a hierarhiei romano-catolice din Ungaria si Transilvania le considerăm ca nule și ca neexistente pentru provincia Metropoliei greco-catolice de Alba-Iulia cu episcopiile sale sufragane, cu întreg cleru și poporul greco-catolic. Tot una data aducând la cunoștința Excelenției Voastre și cuprinsul prea plecatei petițiuni, pre care conferința dorește a o susterne Meiestății Sale c. v. prin una deputațiune de 12 membri ai sei, Vă roagă ca să binevoiți a păși din nou la locurile înalte cu scopu de a mijloci denegarea categorică a tuturor acelor concluda ale congresului romano-catolic regnicolar, cari să vor fi reducând în orice senz sau direcțiune, apriat sau învălit, la afacerile de orice natură ale bisericei greco-catolică română. In fine a Vă întrepune încă și cu aceasta ocasiune pentru reîntegrarea perfectă a bisericei concrezută de Dumnezeu guvernațiunei Excelenției Voastre în drepturile sale și anume pentru cât mai curând convocarea congresului destinat a veni în ajutorul bisericei periclitate.

Dat în Alba Iulia din ședința a II-a a conferenței greco-catolice române.

Ai Excelenței Voastre Pre Sfântite
cei mai credincioși fiii, inteligenția româ-
nă de în provincia metropolitană gr. catolică
de Alba Iulia adunați la conferința ținută la
Alba Iulia în 13 și 14 Aprilie 1871.

LADISLAU BASILIU POPP m. p.

președintele a conferinței

IONE M. MOLDOVAN m. p.

IOSIF POP m. p.

notari ai conferinței."

13.

Replica tatălui meu în contra unui atac gaze-
tar ce a apărut în Foaia Unirei din Blaj în No. 82
anul 1911, publicată într-o broșură intitulată: Foaia
„Unirea” în serviciul raportorului răuvoitor.

«In numărul 82-911 a gazetei bisericești
«Unirea» corespondentul care a raportat des-
pre sfîntirea bisericeii dela Mănăstirea Moi-
seiului din Maramureș, m'a atacat cu aceea
acuza gre că «eu sistematic lucru totdeauna
contra Românilor».

La acuza aceasta am trimis la on. re-
dacție a «Unirii» răspunsul meu, în care am
arătat - cu date concrete - multe lucruri ce
le am săvârșit ca preot pentru înflorirea bi-
sericeii și în interesul cultural a poporului;
însă l'a respins din motivul că e prea lung,
și cuprinde lucruri cari pentru cei ce mă cu-
nosc sunt superflue, iară pentru cei ce nu mă
cunosc fără preți, ci se dau o rectificare scur-
tă de maxim două fețe, și publică bucuros,

căci cu voia redacția nu supără pe nime.

În aceia speranța că On. Red. aievea nutrește intențiile cuvenite în atari chestii cari ating onoarea personală, își va deschide coloanele foaiei pentru constatarea adevărului, de nou am susternut spre publicare următorul răspuns redus după pofta O. Redacției în jumătate cuprinsul :

«În No. 82-911 a prețuitei foaiei biseri-cești «Unirea» corespondentul care a raportat despre sfințirea Mănăstirei dela Moiseiu din Maramureș s'a ocupat tendențios cu persoana mea. Nu mi-a plăcut nici când amestecul în polemic jurnalistică. Nu am atacat pe nime, ba chiar nu am remonstat - deși a-și fi fost îndreptățit - contra atacurilor vehemente date în public prin gazete, atunci când întreg clerul ungurean¹⁾ a fost încărcat cu acuze grave și grețoase.

Considerând că în raportul acesta este vorbă de persoana mea, — în care descrie sarcastic unele întâmplări a festivităților, și interpretează rău intenția morală a toastului meu. On. public va afla motivul, pentru care de asta dată îmi iau libertatea a păși în public și a reduce la valoarea cuvenită atinsele necorecte fața de decursul banchetului, și a-

1) adică clerul român a părților cari oarecând a aparținut sub iurisdicțiunea episcopiei ruteană din Munkaci. Episcopia Gherla s'a înființat în anul 1850 când a fost rupt dela ruten. Parochia Sighetului cea română numai în anul 1871 s'a înființat, până atunci credincioșii români erau supuși preoților rutenilor.

serțiunile scârnave fața de persoana mea, rugându-mă de D. corespondent să binevoască a documenta cu date concrete și autentice cu subscrierea numelui său propriu declarațiunile vătămătoare ce privesc sistemul activității mele.

Din acuza cutezatoare ca «sistematic lucru totdeauna contra Românilor» numai acea poate pricepe On. public ca eu sunt nepăsător întru împlinirea chemării mele preoțești și lucru în detrimentul poporului românesc.

Aceasta e o acuză grea, pe care nu o pot lăsa fără observare.

Adevărul e că am toastat în limba ungurească, și că toasturi s'au ținut mai multe românești și numai 3 ungurești.

Așa se vede că reporterul nu pune mare preț pe onestitate, pentrucă atinge cu critica tendențioasă întâmplări de acelea cari din natura lucrului formează partea întregitoare a festivităților, și prin defăimarea persoanei mele intenționat seduce opinia publică.

Dacă se caește că nu s'a ținut toasturi despre aceia cari întru adevăr au jertfit, d. e. despre harnicul meu dociute care a făcut planul iconostasului și a pictat icoanele aceleia, nu numai din jertfă ci și pentru câștig material — precum despre credinciosul meu donatoriu ¹⁾ — pentruce reprobează toastul meu închinat Mag. Doamnei Irina Man de Șaieu muerea protopretorului Pop Simon din

1) Bora Nistor I. Iacob din Vișeu de jos.

Vișău — care deși e de alta confesiune, a jertfit din al său 1600 coroane, pentru ridicarea aceluia iconostas într'o biserică străină de confesiunea sa, în care toast în limba maghiară, ca mai plăcută și înțeleasă D-Sale — cu intenția morală am exprimat recunoștință și mulțumită clerului și a poporului din acest tract pentru fapta aceasta creștinească rară în timpurile noastre ? căci dacă ne place darul, e datorința creștinească să ne placă și dătătorul darului și să'l venerăm ba-remi cu o manifestație gentilă.

Dacă reporterului nu l'a plăcut că în toastele românești s'au lăudat ostenelele dezvoltate pentru câștigarea mijloacelor, precum jertfele morale și materiale ce le'au făcut ani întregi R. D. Vicariu marmațian și preotul de la Mănăstire On. Petru Mihalyi în timpul cât s'au executat clădirea bisericii și a casei parohiale de acolo, — întreb : ce ar fi premărit în persoanele pentru cari pretinde laudă ? Cred că tot numai însușirile celea bune și frumoase a respectivilor. Pentru ce pretinde laudă unora cu vrednicii mai puține și reprobează recunoștința declarată fața de eroismul moral a celor mai competenți ? Sau doară jertfă acestora nu'i adevărată ? De altă parte ce l'a împedecat pe raportor de n'a glorificat într'un toast faptele frumoase aceleora cari după părerea lui întru adevăr au jertfit și de alții nu s'au pomenit, acolo unde a avut terenul competent, ci aceasta faptă s'a

rezervat pentru jurnalistică ?

Sau doară s'a supărat că nu s'a ocupat nimenea cu vredniciile lui - de cumva le are? Este clar că fapta raportorului e o greșeală răsărită dintr'un spirit disharmonic, care voinde a apreția importanța festivităților, e stăpânit și de o poftă joasnică de a conturba impresiile plăcute cari le'a produs acelea festivități, prin o critică fără temei și care nu e la loc ; — prin care micșorează înaintea lumii românești splendoara acelei sărbători religioasă-naționale, asemenea căreia în Marmăția încă până acuma nici când nu s'au pomenit, — despre care cu bucurie pot constata că a fost o sărbătoare în care sâmtul religios cu simțemintele naționale românești s'au înbrățișat într'o consonanță armonică și plăcută.

Acea că «eu a'și lucra sistematic totdeauna contra Românilor» e o aserțiune neadevărată și invidioasă, și mă confirmă clar că e făcută cu intenție mârșavă de a mă defăima.

E un lucru inconvenient — dar de data asta excuzabil pentru că este precedent — chiar în foaia «Unirea», că se dau în publicitate activitate ce o-am desvoltat-o ca preot și afară de biserică, pentru că numai prin fapte concrete se poate lămuri adevărul față de acuză raportorului ridicată contra mea : mă mărginește a aminti numai atâta că : totdeauna cu mare bucurie m'am întrebuințat forțele mele intelectuale împreunate cu munca pro-

ductivă și jertfe materiale pentru înaintarea binelui moral, cultural și material a credincioșilor concrezuți păstoririi mele. Pe lângă aceasta testează eclatant sporirea averilor bisericești în două parohii, iară în Vișeu de jos edificarea Căsii parohiale, zidirea școlei corespunzătoare legilor și cu toate mobilele și recvizitele de lipsă, înființarea bibliotecii școlare prevăzută cu cărți românești procurate dela Blaj și Sibiu.

Îmi veți permite D-le raportor să mă declar și eu de un muncitor modest - tăcut și nepretenziv al opincarilor români din cari am răsărit și eu și să'mi exprim dreapta mea indignare fața atentatul urît cu care mă atacați din invidia personală, fără ca să puteți dovedi cu argumente oneste și pozitive murdăriile cu cari mă încărcați. Cred că activitatea mea se poate califica de un prețios serviciu ce'l fac neamului meu.

Faptele mele așa cum sunt, între limitele acestea modeste, sunt tot atâtea opere bine aranjate ca primele condițiuni pentru deșteptarea poporului.

Care cunoaște stările marmașiene, lipsele, piedecile celea multe, precum și indolența poporului, trebuie să știe, că multe frământări se recer pentru învingerea neglijenților seculare, și multă osteneală trebuie până ce vom ajunge să începem a depune un temelie pentru clădirea unui focalar de cultura românească la noi în Marmația.

Raportorul de ar fi fost condus de intenții onorifice, abună sama că ar vorbi într'un ton mai venerabil despre atari chestii cari ne privesc pe toți, și din acel motiv, că nu cunoaște destul de bine activitatea mea.

Pentru contopirea forțelor intelectuale spre clădirea muncii naționale, trebuie să ne ajutăm reciproc, și nu ar fi permis să ne desig-năm unii pe alții de obiectul batjocurei înaintea lumii culte prin fapte joasnice și fără motive pozitive.

Dacă e greșeală c'am lăudat fapte frumoase în limba străină — oare nui crimă a răpi de la om ce are mai prețios onoarea personală, prin un naționalism fațarit, care atâta servicii face nației românești, câte stricăciune aduce toastul meu unguresc.

Fapta raportorului este o invidie încarnate, nu are temei moral, ci e bazată pe considerațiuni personale, nu'i naționale, pentru că nu tinde la solidaritatea frățească; ci numai un criteriu originale întrânsă care pe raportor îl caracterizează. Cerce raportorul și se va convinge, ce golatele spirituale, ce calice morală neapță pentru ceva lucru bun, și ce perspectivă sacă e în procedura lui, dacă va socoti serios la înproșcăturile cari nu's alta decât cleвете - grandomanie - și o moară goală care pentru scopul public românești nu măcină nimic, în timpurile acestea când cei mai buni și harnici ai noștri cearcă închegarea tuturor organelor competente și condam-

nează orice încercări desbinătoare ¹⁾

Lucrul meu sistematic, ce l'am dezvoltat în interesul binelui de obște nu e numai împlinirea exactă a datorințelor mele preoțești, ci e o muncă împreună cu celea mai mari forțe omenești, nu'i nici contra poporului românesc, îl adevăresc cu fapte concrete cari trebuie să fie cunoscute raportorului. Fiindcă lângă toate acestea mă învinuiește, nui altă decât invidia personală, care dacă o dată îl răpește pe om îi tublură judecată limpede,

Pentru acea resping cu indignare acuza falsă și defăimarea josnică provenită din pizma nedumerită a raportorului contra persoanei mele. Sunt convins că asaltul cu care se izbește asupra mea nu va fi în stare să seducă pe cei ce judecă cu mintea trează, iară defăimarea descărcată asupra mea nu va afla echou în opinia publică.

Vișeul de jos, 12 Septembrie 1911.

IOAN KOMAN

preot gr. cath. a Vișăului de jos
adm. protopresb. Vișeului

Am așteptat cu păciință. În 7 Octomvrie în Poșta Redacțiunei din No. 92 a «Unirei» am cetit următoarele: «I. K. Nu se poate publica, am răscoli în contra noastră pe toți cetitorii noștrii cu așa răspunsuri lungi. Dară și de altcum «ofense» de acestea nu cu rectificări se spală, ci cu fapte și după cum vă iscăliți numele, nu ne dați prea multă garan-

1) Aluzie și la înființarea Astrei în Vișeul de sus.

ție. Ne pare rău că nu vă putem face plăcere această».

Numai decât am făcut întrebare la On. Red. că aieva la articolul meu se refereste anunțul acesta? Și m'am rugat să'mi retrimită manuscriptul, de cumva nu ar binevoi a publica articolul; după care în 14 Octombrie în Poșta Red. din No. 95 am cetit rezevedit: Ioan Koman. Ne pare foarte rău, dar nu vă putem împlini nici una din dorințele Dv. Avem informații sigure că adevărul e pe partea corespondentului nostru».

On. Redacție deneagă publicarea articolului pentrucă sunt înșirate prea multe fapte și pretinde rectificări; după aceea îmi respinge rectificările și pretinde fapte, deși deja din primul articol a luat cunoștință despre operele mărețe și de model bisericești și școlare cari le'am înființat.

M'am convins deplin că «Unirea» nici la un caz nu voește a-mi deschide teren de apărare, ci încă din partea sa protejează lucrul ca să fiu dat disprețului.

Pe lângă toată venerațiunea ce o păstrez fața de foaia noastră bisericească sunt necesitat a constata că: On. Red. a «Unirii» fața de persoana mea nu a purces cu bună credință ci din antipathie.

Deci nu din ambiție deșartă, ci pentru lămurirea adevărului trebuie să amintesc pe scurt lucrurile cari le'am efeptuit în interesul binelui de obște.

În 8 ani cât am preoțit în Botiza, fără să aibă biserica ceva izvor de venit, am creat o fundațiune de 2400 cor.¹⁾ cari bani când m'am depărtat de acolo au fost așezați la poporenii spre fructificare. După ce am ajuns de preot în Vișăul de jos am dăruit pomana Botizenilor biserica de lemn de aici în stare foarte bună, pentru care dela mine până când eram preot în Botiza antistia bisericească a pretins 2000 cor. așe azi au biserica bună și corăspunzătoare și fundațiune de bani; cea ce acolo în decursul secolilor nimenea n'a făcut.

În anul 1896 când am ajuns de preot în Vișăul de jos ce e drept am aflat biserica nouă de piatră sfințită din anul precedent, însă casa și toate edificiile parochiale precum și edificiul școlar mai surupate, — învățământul școlar oprit din lipsă școalei.

În cassa bisericească nimica, izvorul de venit bisericesc a fost taxa gropilor din ciuterimul intern și colectă cu taerul, din care nici darea bisericeii nu s'a putut plăti. 600 cor. soluțiune docențială în restanța. Poporul prin nenumerate repartiții făcute pentru zidirea bisericeii, stors și agitat.

Am fost silit a executa celea mai principali reparații pe spesele mele, așa mai întâi am prevăzut casa parochială cu proptele tari ca să nu se surupe pe noi; am prevăzut școala cu uși, ferești și bănci nouă; am aco-

. 1) Cu bani aceștea s'a construit biserica nouă din Botiza.

perit-o cu un rând de draniță, și am aranjat-o cu recvizitele celea mai de lipsă. În anul 1898 am câștigat prin donațiunea unchiul meu, Ilie Koman curat. bis. suprem o parte, și în anul 1900 prin cumpărătură altă parte de munte în preț de 24.000 cor. care azi aduce 500 cor. venit pe an. Mi'a succes a însufleți pe credinciosul meu Gavrilă Năsui curat. sup. de a ridicat în biserica iconostasul în preț de 3200 cor.

În anul 1902 am zidit casa parochială de piatră cu 6 încăperi, acoperită cu fier alb, în preț de 11000 cor.; în anul 1909 am câștigat pe samă bisericei dala Composesorat un teritoriu de 117 jug. cadastrale în Valea Bradului cu pădure tinăra de stejar.

Tot în același an am îngrădit ciuterimul bisericei cu zid de piatră, poartă de fier; acoperit cu fier alb în preț de 1600 cor. am lărgit cimitirul extern cu 800 st. pat., l'am îngrădit cu palant de scânduri și am răsădit jur în prejur acați.

Am întabulat pe biserica locurile răstignirilor din hotar, ca nu cumva devenind teritoriul în posesiunea anti-catolicilor să le risipească, după cum s'a întâmplat în unele locuri.

Interesele poporului neîncetat le'am apărat și îndreptat cu poveța folositoare, — față de bună starea materială a poporului m'am îngrijit chiar cu periclitarea mea materială, așa că : năpădind asupra credincioșilor

mei jidanii cămătari cu licitațiunile iscate din datoriile făcute pe timpul uzurei libere, înainte cu 25-30 ani, ca să nu scăpăm moșiile străbune pentru prețuri băgatele în mâinile străinilor am girat credincioșilor fără ceva recompensație împrumuturi de cambiu până la o sumă de 70000 cor. cu usura dela 8-12%, prin ce nu numai că am mântuit multe moșii pentru poporul meu, dară am economizat pentru dânsul pe an 6-8000 cor. sudoare românească care de altcum ar fi încurs în punga usurarilor nemiloși, pentru care binefacereazi vre-o 8-10 credincioși îmi răsplătesc cu acea că lasă în sarcina mea vre-o 3.000 cor. datorie, ceilalți toți s'au plătit.

În anul 1910 am edificat școală de piatră în preț de 12.000 cor. care-i una dintre cele mai frumoase și corespunzătoare în Maramureș, în care sala de învățământ e de 80 m², cvatirul docențial stă din 3 chilii, culina, camăra, pivnița pentru legume, și sub ambit suprafața pământului altă pivniță pentru unelte economicali, fântână în curte, și toate supraedificatele economical, îngrădite bine. Școala e prevăzută cu toate mobilele de lipsă și cu toate recvizitele câte le prescrie legea în grupă I și II. Școala o frecventează regulat 75 școlari; toate tipăriturile pentru școală, precum și recvizitele și cărțile pentru școlari le procurez pe banii școalei.

Prin sistematizarea salariului docențial și prin statorirea banilor pentru lemne focali în

preț de 240 cor. am îmbunătățit traiul docentului și prin aranjarea perfectă a școalei am înlesnit învățarea școlarilor, așa încât azi școala din Vișeu de jos nu lasă de dorit nimic, e de model.

Cred că aceasta ajunge atâta cât prețuiește «Unirea» în No. 98 pag. 3: «Dacă ne gândim la urgia vremurilor, ce se deslănțuesc peste noi, și ce vor să vină peste capul bietului nostru popor, dacă nu-și edifică școli prin toate satulețele, atunci putem zice, că edificarea unei școli într'un sat azi înseamnă mult».

Conștiința mea e liniștită prin acea că atât clădirile pompoasă cât și venitul asigurat bisericii vor servi de temelie și mijloace pe viitor pentru succesorul meu, care dacă a fi conștiu de temeiul moral pe care stă, avându-le la dispozițiune a putea desvolta o activitate și mai intensivă pentru înflorirea bisericii și cultivarea poporului, cu atât mai înadins că și încrederea poporului a fi mai mare, deoarece toate lipsele bisericesti și școlare fiind aranjate, având la dispozițiune venitul frumos a bisericii din care poate jertfi pe scopuri culturale anual 2-300 cor. nu va fi necesitat a năcăji poporul cu repartiții, pentru cari să înstrăinează și de cătră cel mai mare binefăcător al lui.

Iată On. Red. lucrul meu sistematic; iată faptele mele cari toate au menirea sfântă ca să formează pe viitor baza dezvoltării culturale în această parohie.

Față de acestea, cari sunt datele acelea pe care On. Red. își bazează informațiile sigure, pe temeiul cărora stăruiește mortis pe lângă scornitura raportorului că «eu a-și lucra totdeauna sistematic contra Românilor»?

Din articolul meu doară s'a convins On. Red. că prin o școală de model și prin asigurarea unui venit bisericesc pe 500 cor, nu numai că lucru pentru binele poporului, ci pentru viitor am asigurat temeiul cultural. Cum de cunoscând faptele mele, totuși informațiunea aceea sigură are mai mare preț, înaintea On. Red. decât operele existente? Dacă pentru lauda unui obiect de preț bagatel de 5-7 cor. dăruit cutarei biserici dați loc de un colon, oare nu am meritat ca să-mi faceți posibilă apărarea onoarei mele în 2-3 coloane, cu atari argumente, a cărora preț material trece 40-50.000 cor. iară prețul moral ajunge milioane?

Menirea Organului bis. «Unirea» nu-i aceea ca, să steie în serviciul clevetitorilor cari murdăresc onoarea celor nevinovați, ci este apărarea cauzelor bis. și școlare și a intereselor personale a clerului, contra atacurilor ticoloase. Acesta scop îl servește oare foaia «Unirea» în cazul prezinte, când își deschide coloanele pentru defăimarea unui preot? dă mai mult crezământ minciunilor decât faptelor concrete? se identifică cu un raportor răuvoitor, și înzadarnicește posibilitatea apărării juste bazate pe date reale descoperite înaintea ei?

Dacă a primit On. Red. acuză unui anoma
nima contra mea, prin ce a deschis arena
luptei în coloanele sale, a avut datorința mo-
rală să primească și apărarea scrisă de
mine; pentru că și eu sunt preot, abonentul
vechiu și regulat a acestei foi. Nu convine
cu caracterul foaiei ca On. Red. să se expu-
nă în interesul unuia cu detrimentul moral a
altuia abonent, ci trebuie să steie firm pe pi-
edestalul autorității sale în alte - drepte și
inparțiale ! Inșuș foaia «Unirea» nu de mult
a reprobato astfel de ponegriri fără rost, și
iată că acea ce pentru unele regiuni, doară,
așa corect a condamnat în cazul acesta când
e vorbă de un preot marmațian, o înbrățeșea-
ză cu o simpatie și se angajează la acea
în festare cu o parțialitate vădită.

Aici nui o luptă pentru o problema de vă-
loare publică, ci o goană răutăcioasă contra
unei persoane, în care în așa chip, On. Red.,
nu reprezintă spiritul chemării sale înalte în
acel mod vrednic ce i-s'ar cuveni. Din pro-
cedura aceasta nu pot să deduc alta decât
ca opintirile acestea ce se parândă în foaia
«Unirei» contra preoților ungureni și deosebit
contra marmațienilor nu are alt scop decât
a discredita și a murdări clerul marmațian,
ca pe ruinele morale a noastre să se înalte
grandomania unor guraliști.

Nu-s aplecat a deduce ca din curentul
pornit în construcțiune internă a solidarității
ungurene se va ivi ceva schimbare, căci în-

cercările aceste foarte aproape cad de timpul acela când s'au descoperit simptomele acelea cari se parândă în foaia «Unirea» sub mantaua fixată chiar ca și în cazul prezent, pentru ponegrirea clerului Ungurean. «Unirea» și atunci a fost așa de amabilă de a înzădărnicit rectificările ridicate din locul cel mai vrednic.

Sunt aplecat însă a crede că politica foaiei «Unirea» nu'i acomodată a mulcomi valurile și a potoli vehemența antipatiei pornită contra noastră fără motive temeinice.

Imi radii glasul pentru că e imposibil ca să nu scandalizez pentru nesocotința atarei foaie bis. care pentru mine a fost așa de prețuită. De altcum nu am lipsă nici intenție de a mă legitima fața de articolul raportorului și de asta data nu-i așa de valoare ca să merite curiozitatea baremi pe 2 zile, ci e una orară, care tot cu acela interes țipă ca și de alta dată; din care numai invidia își ridică capul și atâta apare cu câtă ironie ne-ar zugruma moralmente.

Se vede că atacatorii noștri nu tare aleg uneltele, nu-s conduși de căldura convingerei, ci de lingoarea pizmei nedumerite. Ori ce pas al nostru făcut înainte, fie cât de sfânt și onorific îl bagatelează și îl degradează la mersul racului.

A sosit timpul care ne îndreptățește să ne folosim ce reprezaliile corespunzătoare acolo unde aceasta stăpânește ca o epidemie

cu atare spirit care pârjolește și celea mai jingășe mlădițe ce răsar pe câmpul cultural a marmașenilor.

Atât pe terenul bis. cât și pe cel civil avem noi marmașenii intelectuali tineri cu erudițiune înaltă academică, eșiți din sinul poporului, pentru cari marele episcop Pavel a deschis porticolul institului românesc din Beiuș, din dragostea ce a avut-o cătră marmașeni. Acestora e meritul ca zorile veacului acestuia se ivesc și la noi cu silința frumoasă în interesul cultural a poporului, și nici decum nu a naționalismului maiestrit importat într'un fanatism cu conținut deșert.

Facă Blajul și Sibiul ce a făcut marele archireu cu Beiușul pentru Marmașeni, și atunci după zori se vor ivi razele soarelui și la noi.

Poate că On. Red. să răzimă pe informațiunile ce privește exercitarea drepturilor mele cetățenești.

Nu neg pentru că nu poate să-mi fie rușine de ele, căci folosul ce l'am tras din celea l'am întrebuințat chiar în favorul bisericeii și a școlei mele. Acestea nu mi'au alterat activitatea mea față de luminarea poporului meu. De altcum învălmășeală acestui eurent cu toții înotăm chiar și naționaliștii cei cu gura mare în afară de Marmația. Este foarte probabil că chiar și corespondentul «Unirei» — ca și alți păcătoși — totdeauna se vîrește zguduit cu o șireție vrednică de

el la bancheturile obligațiilor dictali,¹⁾ unde după ce se satură de-ajaba emulează cu toas-turi patriotice întru preamăririi vrednicilor Părinți a Patriei noastre iubite.

Cred că după aceste n'am să mă ruși-nez, ci trebuie să se genereze pizmașul meu. Deși 's păgân totuș Român !

Vișăul de jos, Octomvrie 1911.

IOAN KOMAN

preot gr. cath. Vișăului de jos

Replica a fost făcută în 1000 de exemplare și s'a trimis în toate părțile Transilvaniei. Atacul în „Unirea” nu a avut efectul dorit pentru că imediat după apariția broșurei, tata a primit două cărți poș-tale. Iată-le ! Prima :

M. O. Dle ! Am cetit »Foaia Unirea în serviciul Raportorului Răuvoitor« și vă gra-tulez, că se află cine să dea peste nas celor ce voiesc a face vrajba între Frați. Ar trebui să faceți tot așa și cu »Foaia Poporului« ca-re denunță preoțimea din Maramureș.

Și în fine sunteți Dumnata destul de de-ștepți și materialminte apți de a înființa în Maramureș o Foaia românească săptămânală care să apere de o parte preoțimea de ata-curile brutale de o altă parte să deșteptați și poporul.

Am scris-o asta și altora.

Bicsad 11/II 1912

Cu salutări frățești

GAVRIL SABO

1) Deputat în parlamentul țării.

A doua :

. Borșa 1912 24/II.

Iubite Ioane !

Broșura o am primit-o ! Nu pot decât să-ți gratulez *la tonul și modul demn* precum la *energia* cu care le-ai dat peste nas »diferitelor uriaș« din «Cepenia» ! sau ori unde s'ar afla dlor !

Salutări sincere

TIMIȘ

preot

Tot în decursul vălmășealei însă înaintea apariției broșurei dar după atac, a primit convocatorul Astrei cu o scrisoare. Iată-o :

Mult On. D-nule !

Alăturat vă trimetem 15 exemplare din convocatorul (și unul pentru M. On Dmvt.) rugându-vă se binevoiți a le împărți la inteligența și la de acei țărani frunțași din comuna, car s'ar înscrie membrii la despărțământul »Astrei« din Vișău.

Stăruind ve rugăm ca se fie reprezentată în număr frumos comuna M. On. Dmvt. la adunare de constituire.

Cu stima
Dr. G. IUGA

Textul convocatorului :

No. 1112/1911

CONVOCARE

Din încredințarea comitetului central al
«Asociațiunii pentru literatura română și cul-

tura poporului român» conform §-lui 23 lit. a și §-lui 36 al statutelor acestei instituțiuni, convoc cãrturãrimea și țãrãnimea din comunele aparținãtoare cercului administ. Vișeu și Iza (Maramureș) la

ADUNAREA DE CONSTITUIRE

a despãrțãmântului Vișeu-Iza
care se va ține la 20 August n. a. c. dupã
ameazi, la oarele 3, în Vișeu de sus.

Programul adunãrii;

- a) Cuvântarea de deschidere, ținută de delegatul comitetului central.
- b) Inscriere de membrii.
- c) Alegerea comitetului cercual.
- d) Alegerea delegaților pentru adunarea generalã.
- e) Verificarea procesului verbal și încheierea adunãrii.

Sibiiu 8 Iulie n. 1911.

OCT. T. TASLAUANU

delegatul comitetului central al asociațiunii

Adunarea de constituire s'a înecat în scandalul arãnjat de administrația județului. Despãrțãmântul Vișeu-Iza totuși s'a făcut și Tata era un membru activ și toldeauna bucuros îi găzduie la noi acasă, la masa lui bogată pe intelectualii Astrei cu ocaziunea adunãrilor.

14.

Epistola lui I. Constantin Bobeica către amicul său A. Homorodeanu, Roma. Italia Tordinana 113/2^b.

29/11 novembrie 1876
Folticeni

Iubite Artemie !

Azi am primit epistoala ta. Mă bucur că ești sănătos ; Dela Richi ¹⁾ încă am primit o cartolina, dar pe acolo e mai trist. Cristodoresel ²⁾ e bolnav și mi scrie mie Richi ¹⁾ a înștiința familia lui a trimete parale a se căuta. Bieții băieții amândoi a suferit multe, întâi oameni cu studii înalte, și acuma la fine destinul îi împedeca ase reîntoarce în Patrie a' fi recompensați după meritele lor, a fi fala tuturor.

De Dină nu știu nimica dar voi cerceta. E curios ce mi scrii de Dnul Argenti, me așteptam și mai la multe din partea lui, știu că nu merită nimic cum s'a purtat fie cu amicii (cum îi cheamă el) fie cu streinii, a compromis pe toți și nu știu unde are să termine ? !. . . Iubite Artemiu ! Am scris fratelui Alecu a cerceta dacă s'a publicat Pre-scriptu verbal al societății tabloul eu nu le am văzut până acuma, avansul imediat ți va trimite numai să capăt ceva parale. Fratele Alecu să află bine și mi scrie totdeauna să te salut pe tine și pe Richi, vă doarește și speră a vă vedea. Ești aproape a termina, și inima în crește ca vara viitoare ne vom vedea.

1) N. Bădăreu, Inginer, și pe el îl dureau piciorul.

2) a decedat la 7. XII. 1876 în Torino. A câștigat diploma de arhitect înainte de a deceda cu vreo câteva săptămâni.

Să-ți vorbesc și de politica? Rău, foarte rău merg lucrurile pe aici. Neliniștește grija mare; zgomotul unui război apropiat a paralizat totul . . . Nu e sigur nime de azi pe mâine, — felurite presupuner . . . Nesiguranța vinde comerțul și industria și reciproc, mai rău decât războiul. Am avut ocazie a umbla prin sate, miseria complete, nevoiile ce au bieții locuitori a ajuns la maximul lor, la sapa de lem, le vând și cenușa din vatra a scoate dările. Acestui stors de lucru mai lipsau războiul ca să pună un capăt tuturor nenorocirilor, și în locul viselor de independență — visat — popor destinat a civiliza orientu, ne vom trezi cu 50 ani îndărăpt, ținara sacrificată și prada streinelor. Înțeleg sacrificii — când ai vedea agitându-ne o chestie de naționalitate, — dar ce profităm noi dacă să va bate Rusu cu Turcu? Viitorul ne va aduce lumina, astizi știu că e rău, - patru milioane votat pentru înarmare se vor acoperi din suspendarea lefurilor și reducere $\frac{1}{2}$ din funcționari etc. Unde am ajunși azi mâine nu știu de nu va fi mai rău.

tă saruta și înbrățășează
al tău COSTICA

Constantin Bobeica din Fălticeni a fost student în Italia cu A. Anderco Homorodeanu. Pe vremuri în Italia erau mai mulți români studenți. Ei trăiau ca frați în cele mai cordiale relațiuni, așa reese din cărțile lor. Acești băieți erau: Dr. I. C. Drăgescu,

Florescu, Maiorescu, Ionescu, Teodoroff, Poruseff, N. Bădărău, Cristodulo, Nicola, C. Bobeica, Caselli, Argenti și A. Anderco.

Din cartea lui Bobeica se vede că diplomația secretă depe vremuri lucra cu ușile închise, așa că opinia publică n'a știut ce se pregătește și din acest motiv judecă Bobeica războiul independenței așa cum îl scrie. Mai departe vedem că încasarea dărilor și acum tot așa se face ca în vremea lui Bobeica.

15.

Epistoala D-lui A. Tr. Laurianu către studentul A. Homorodeanu.

Domnii Sale Domnului A. Homorodeanu	
prin Broșar <i>Broșar</i>	la
Chis <i>Chis</i>	Borșa
Baia-Mare	Marmaroș
ect. ect.	

București 18/30 octobre 1875

Domnule Homorodeanu!

La epistoala Dtalle din 15/25 Septembrie, a. c. S'a răspuns îndată prin Secretarul Societății, că nui în interesul Dtalle a te muta la alta Universitate, care ai studiat până acum la Turin, și unde poți se și faci examenile cu mai mare facilitare sub profesorii cari te cunosc. Adaus la stipendiu încă nui de unde să se facă. Și ai fost invitat se purcezi numai decât la Turin unde vei primi

stipendiul pe trimestru Octobrie ect. Mă mir
că de ce mai întârziezi. Pleacă îndată că să
încep cursurile, și la plecare scrie în ce
casa și la ce număr se ți se adreseze sti-
pendiul. La caz contrari vei ave numai Dtalle
ați inputa.

Președ. Soc. Traianna
A. TR. LAURIANU

Sgr.

Artemio Anderco Homorodeanu

Turino

Via Andrea Provana 3

Societatea Transilvania

pentru București 18 octobrie 1876.

ajutorul studenților

Români

N. 30.

Domnule!

Însărcinat din partea Comitetului Socie-
tății am onoare avă face cunoscut, și totoda-
tă a vă răspunde, la epistoala Dt. din 12/24
octobrie 1876, că stipendiul Dtt. pe acest tri-
mestru vi să trimete la Paris după cererea
Dmtale.

Te salut

Secretarul și comptabilul Societății
Indescifrabil

În lăsamântul mătușei mele Emilia Anderco, măritală Ioan Koman, ¹⁾ am găsit câteva poezii foarte frumoase scrise în stil popular. Pagubă, că cele mai multe s'au pierdut, sau poate că se găsesc la Dr. Ioan Mihalyi, unde toate scrisorile a mătușei s'a dus cu dasagii, așa îmi spune unchiul Cuza Anderco.

Frunza verde ursinic
 Plângăm soartea de cu mic
 Frunza verde de urzica
 Plângăm soartea de cu mica
 Frunza verde de puspan
 Traiul meu e de orfan
 Frunza verde sânziana
 Soartea mea e pretirana
 Frunza verde recuina
 Nu mai am vr'o zi senina
 Frunza verde gheorghina
 Nu mai am o noapte lina
 Frunza verde de stejar
 Plinu mie sinul de amar
 Când de jele când de chin
 Când de dorul peregrin

anul 1867.

Frunza verde adolean
 Merge un fecior de sârbean
 Cu pana de magherean

1) Ioan Koman. preot, unchiul dlui notar Ștefan Koman din Vișăul de sus. Dela D-sa, cu alte scrisori împreună le-am primit poeziile aceste. Emilia Anderco s'a născut la 30 Martie 1851. A murit tânără.

Când pasea pana i sclipea
 Ochii și gura-i ridea
 Șprincenile haz făcea.

Vai de mine puiul meu
 De atâta îm pare rău
 Când s'a dus
 Nu mi-a spus
 Să'i pun merinde de ajuns

I'aș trimite nem pe cine
 Ducem 'aș și mi'e rușine

De i aș trimete pe luna
 Dorul meu ca să i lă spună
 Luna e numai jumată
 Nu i'a spune cu dreptate

Trimite-iaș eu pe stele
 Stelele sunt niărunțele
 Nu-iar spune că mi-e gele

Trimiti-aș eu pe soare
 Pe raza strălucitoare
 Soarele e rotungor
 Nu-ia spune că mi-e dor

I'aș trimite eu pe vânt
 Vântul zboară șuerând.

Turture de pe harag
 Nu mă blăstămă să zac
 Că nam pe nime cu drag
 Să-mi pună mână la cap
 Să mă 'ntrebe de ce zac ?

Turture de pe ogor
 Nu mă blăstămă să mor
 Că n'am pe nime cu dor
 Să mă 'ntrebe de ce mor.
 Și de ce-mi este mai dor.

Mult suava primăvara
 Cu ivirea ta în țara
 Ni aduseși floricele
 Și prin lunci brindusele ;
 Era curge 'ncetinelor
 Riurelul șoptitor
 Și prin crângile tifoasă
 Cântă merla amoroasă.

Numa 'n pieptul meu sărac
 Nu aduse nici un leac
 Ci să rabd să pățimesc
 Că-ci în dor te tot iubesc

Frunze verde de pe ogor
 Nu-e pe lume mai greu dor
 Ca-și dorul de iubire
 Că te scoate și din fire

De când bădița mi-e drag
 Toată ziua sad în prag
 Nu mă lasă inima
 Să lucru și eu ceva

De când bădea mă iubește
 Durerea mea se mărește
 Ziua noapță nu am pace
 Doamne-Doamne ce mai face!

Frunza verde de secară
Bădea meu e 'n altă țara

Acolo doară i-e bine
Că de când s'a dus nu vine
Frântă-e inima în mine

Mai vină bădița odată
Să nu fiu tot supărată

Până dor' va înceta
Inima-mi a suspina, —

Inima-mea fără tine
Să topește în suspine,

Să trăesc eu cât voiu trăi
Eu pe altul n'oi iubi

Scumpă lelișoara mea
Plânge-te tu cât vei vre
Dorul nu-ți pot împlini
Ca la voi să pot vini

Mult mă doară inima
Dar nu las eu țara mea
Să mă doară cât de rău
N'oi lasa eu satul meu

Că sunt fete 'n țara mea
Pot iubi pe care oi vre

Și sunt fete în satul meu
Pot iubi pe care vre.

Frunza verde rosmarin
 Sufletul meu e străin
 Par că 'ndată voi muri
 Că nu e cine m'ar iubi

Piere floarea fără soare
 Pier și eu fără amore
 Pier mă usuc, vestezasc
 Și de dor me tot topesc,

De ce sunt în lume oare
 Gure dulci, surizătoare
 Ochi frumoși înșălători
 Ca de dorul lor să mori ? !

— — — — —
 Intro sara răcoroasă
 Dup'o dulce zi de mai
 Când lunița luminoasă
 Reseria de peste plai

Și cu blânda sa lumina
 Scăpata din norii în nor
 Mă plimbam în o grădină
 Între flori cu dulce odor

În prejur-mi floricele
 Cu cuolori se desmierdău
 Trandafiri și viorele
 Mii buchete resfătau ;

Iar în dreapta-mi o fetiță
 Floare gingasă între flori
 Tocmai bună de lelița
 Ca de dorul ei să mori

Fața ei încântătoare
 Gingasiel me desmerda
 Iar privirea-i răpitoare
 Mult suav mă înbăta

Ca o nimfa tineruța
 Ca un înger grațios
 Iar dalba și micuța
 Cum e crinul mai frumos.

Și gurița-i înocnîte
 Răurata cu nectar
 Mi aprindea amoru fierbinte
 Și uitam tot ce e amar.

Și pe dulcea ei zimbire
 Înbatat de desfătări
 Transportat în fericire
 Eu puneam la sărutări.

Borșa
 februar 4 1870

În zadar ți-ași zice
 Dulce mândra mea
 Cum că ași fi ferice
 Dacă mi'ai fi a mea

În zadar ți-ași spune,
 Cum că te iubesc
 Că pentru al tău nume
 Toate le jefesc.

În zadar îm vine
 Pe cruce să jor
 Cumcă pentru tine
 Gata sunt să mor.

In zadar căci mie
 Dorui n'a înflori
 Ci pentru vecie
 Iute va peri. _____

Borșa februar 4 1870

Ca pre soare
 Tot te voi căuta
 Dar' ziua de amore
 Nici când n'oi afla

A zilei lumina
 Ție ți va luci
 Dar eu dulce dina
 Trist voi pribegi

Printre nori și stele
 Luna o vez plutind
 Eu de dor și jele
 Mor amar plângând.

Borșa
 februar 4 1870

Tot mă mir și mă mir drăguța
 Cum poți fi așa mândruța

Nu știu cum poți fi lelițe
 Chiar așa de albinite

Dar te speli lele'n izvoare
 Până 'n răsărit de soare?

Și te ștergi cu frunzulițe
 Frunzulițe d'albinite

Cu frunzuțe de lelie
 Să-mi fi lelișoara mie

Te scalzi seara în riurele
Și te zvântă zefirele

Sau te bate vânt de bore
Vânt de bore albitore

Sau te speli în zori de zori
Cu râuța de pe flori ?

Nu știu ce faci cum faci
Numai văd că mult îm placi.

Când șădei cu mine în sat
Mă iubei tu înfocat
Și când ne iubiam noi doi
A fost raiu în sat la noi

Și la culme și la vale
Dulce raiu de desfățere
Dar azi par că sum în iad
Că mă arde neîncetat

Și la culme și la vale
Iadu și locu de întristare
Că de când nu ești în sat
Tu lelița m'ai uitat.

Frunza verde din cărare
Drum la deal drum la vale
Drumul către deal îm place
Cel din vale moarte îm face
Căci drăguța cei din deal
Te iubesc în zadar

Dar drăguța cea din vale
Te iubesc cu 'nfocare.

Frunza verde frunzulița
Eu iubesc o copiliță

Cu trupul ei mlădios
Și cu pasul maiestos

Cu codița întrunită
Și 'ntro mie înpletită

Dintre flori dintre verbine
M'a ales singură pe mine

O sărut și o iubesc
Cu amoru curat ceresc.

Și de când eu te iubesc
Doamne multe pățimesc

Dar mă rog lui Dumnezeu
Să te uit iubitul meu

Că de când eu te iubesc
Nu știu moarta su ori trăesc
Numai vez că mă tânjesc

Ca și floarea în grădinoara
Ce dorește ploșoara

Raze dulci ferbinți de soare
Fără care florica moare

Așe mor iubite eu
Fără de amorul tău. Borșa 8. II. 1870.

Frunza verde de macriș¹⁾
 Sositau Domnu Gavriș²⁾

Frunza verde tulipan
 Sosito Domnu Man³⁾

După un an lung și greu
 Le a ajutat Dumnezeu

Induratul Inpărat
 Robia i le'au ertat

Inpăratul să îndura
 Și moșia li o a da

Rumpe plânsu Doana scumpă
 Inima nu ți-să rumpă

Mângăete Doamna aleasă
 Că au vinit Domnii acasă

Țipă hainele de jele
 Să nu te vadă cu ele

Și ie cele de frumusață
 Ce să întâlnesc cu a ta față

Doamnișoare Domnișori
 Ca și nește straturi de flori

Rugați pe tatel ceresc
 Pentru tata pămîntesc

Bunătatea lui părinte
 Cu fețe albe argintite

1) Poezie cu conținut politic. 2) Gavrilă Mihali. 3) Iosif

Ca fiul tău aşteptat
Mort a fost să reinviat

Mătuş-i Doamne
Verişori şi verişoare !
In haine de sărbătoare
Vă înbrăcaţi

Toata ginta românească
Ziua să o prăznuescă
Cu mânele să plesnească
Şi cu gura să grăiască

Domni noştri Gavriş şi Man
Să trăiască un sutan

Valfa noastră românească
Cât de mulţi ani să trăiască

Pizmaşul ori cine fie
Bater cepe de mânie

Poezia lui Laurenţiu Mihalyi :

Versuri de înmormântare.

Suvenir preste Artemiu Anderco
oфіciat la Borşa 5 Aug. 1877.

Sfinţi 'n cer se sfătuişe
Sfătul lor aşa reiese :
«O flore de pe pământ
Să-şi alega de curând
Dintre cele mai frumoase
Şi cu mai bune miroase

S'o numere 'n sinul seu
La tronul lui Dumnezeu :

Pe vălle înflorite
Prin grădini flori colorate
Printre nobilele flori
Află floarea florilor

Pe Artemiu plapanda plantă
Ca și-o raza rubicantă
De pre a vieți plai
S'o ducă cu sine 'n rai.

Ca, corabierul pe mare
La liman vrea debarcare
La pelerin călător
Tot de-a casă îi stă dor,

Prinsonerul din prinsoare
Ca pasărea de 'nchisoare
Drag așteaptă și cu dor
Libertatea aripelor

Și stau cu sete înfocată
De-a mai reveni odată
La a casei foculari
Și la'l părinteștei țări

Din lumea civilizată
Care a umblat-o toată
Din Paris și din Turin
Unde a umblat ca un strein

In Italia și Roma
 La bătrâna noastră mama
 Prin a Europei cetăți
 La înalte facultăți

Strâns-o leac și în Românie
 Care-i dedese și pâine
 Ș'apoi trece 'n București
 Națiunei Românești.

Dar știința câștigată
 In lumea civilizată
 N'o folosit-o și-a tras
 La Borșa 'casa de mas

Fosta noapte aventuroasa
 Vremea era serinoasa
 Și colo pe drept Pietros
 O stea, ni... cum cade 'n jos,

Fața-i trasă, foarte tristă
 In sânu-i supin se stânse
 Suspinu-i atât de adânc
 Ca un murmur din pământ

«Așa mi-e așăzământul
 Pentru ceri se schimbă pământul
 Geniul : lui Dumnezeu
 Și lutului : corpul meu».

Și pe brațe cherubine
 Pe aripe serafine
 Cătră 'naltul cerului
 Sboară la patria lui.

În floarea vieții sale
 După 'nalta lui chemare,
 La mai 'nalta la chemat
 Părintele luminat :

Mândru-i soarele vieții
 În zorile dimineții
 Loc de-a i-se sui sus
 Colo 'n noapte i-a apus...

În noapte? nul în dimineața
 În dulcea Domnului față
 Unde spiritualizat
 Cu sfinții e la Tron plecat.

Dintr'a cerului 'nălțime,
 De unde nu s'a 'ntors nime
 Reprivesc cu îngeri
 Jos spre valea plângerii.

Vede : Casa - Familia
 Națiunea și Patria
 Adonați-săi Părinți
 Ce varsă lacrimi ferbinți.

Frațiori și surorile
 Unchi, mătuș, nepot și vere
 Toți-la inimi sângârați
 Și 'n suflete sfâșiați.

Și între-a sfinților cununa
 Cu îngeri dinpreuna
 Preste cerul cerului
 Bunătatea Domnului

Pentru noi, drage ființe
 Ca să stăm tari în credință
 Și să roagă pentru toți
 Pentru vii și pentru morți.

Intro adunare lungă
 Nu-e nimeni să nu plângă
 Pe doctor medicinist,
 Bravul naționalist.

Trupul i se odihnește
 Sub altar ce se zidește¹⁾
 În vârsta de puțin ani
 Poate douăzeci numai

Să citește d-pe piatra
 Unghiului cea minuata
 În fundul Biserici
 Artemiu zace aci !

Despre Laurențiu Mihalyi protopopul Joodului, Titu Bud vicariul maramureșului scrie : „În 1862 primul protopop al districtului nou înființat a Joodului a fost Laurențiu Mihalyi de Așsa, paroch în Jood. Născut în 1815 ordinar în 1839, Teolog eminent al Seminarului²⁾ din Ungvar. S'a căsătorit cu nepoata episcopului de mare nume Basiliu Popovici. A fost mai întâiu paroch în Sârbi, cântăreț vestit, orator eminent, naționalist înfocat, care nu vorbea nici când altă limbă decât cea românească. A scris mul-

1) În anul 1884 tatăl său a fost îngropat lângă el. Asupra lor a ridicat altarul în biserica cea nouă.

2) Academia teologică.

te poezii populare și versuri de iertăciuni la morți. A scris și poezii latine. Una către S. Sa de pie memorie Pontificele Piu al IX-lea. A zelat mult pentru învățământul școlar și a organizat școlile din district". El a avut un volum de poezii. așa imi spune unchiul Abel Anderco, ing. inso. silvic, care probabil ca și astăzi există la oarecare neam.

